

Weryfikacja scenariuszy rozwoju średnich miast w perspektywie 2035 roku

Cytowanie:

Dębowska, K., Kłosiewicz-Górecka, U., Szymańska, A., Ważniewski, P. (2020), *Weryfikacja scenariuszy rozwoju średnich miast w perspektywie 2035 roku*, Górski, J., Pełto, D., Śleszyński, P. (współpr.), Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa.

Poglądy i analizy prezentowane w publikacji są odzwierciedleniem stanowiska autorów.

Warszawa, grudzień 2020 r.

Autorzy: Katarzyna Dębowska, Urszula Kłosiewicz-Górecka, Anna Szymańska,
Piotr Ważniewski, Katarzyna Zybortowicz

Eksperti, autorzy rozdziałów: Jarosław Górski (*Lokomotywy rozwoju rynków lokalnych*), Dorota Pełto
(*Miasta z potencjałem bez silnych wyróżników*), Przemysław Śleszyński (*Miasta potrzebujące
nowych strategii i pomysłu na rozwój*)

Redakcja: Jakub Nowak, Małgorzata Wieteska

Projekt graficzny: Anna Olczak

Współpraca graficzna: Liliana Gałązka, Tomasz Gałązka, Sebastian Grzybowski

Polski Instytut Ekonomiczny

Al. Jerozolimskie 87

02-001 Warszawa

© Copyright by Polski Instytut Ekonomiczny

ISBN 978-83-66698-03-1

Spis treści

Kluczowe liczby	5
Kluczowe wnioski	7
Kluczowe daty	8
Wprowadzenie	9
Metodyka badań	11
Sytuacja średnich miast podczas pandemii COVID-19	14
Przyszłość średnich miast	19
Miasta potrzebujące nowych strategii i pomysłu na rozwój	19
Scenariusze rozwoju miast sprzed pandemii	19
Opis pożądanego scenariusza – „Sukces wsparcia” (2019 r.)	20
Czy nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast?	22
Czy nastąpi wysoki napływ ludności do miast?	24
Czy nastąpi rozwój branż będących specjalnością miast?	27
Zweryfikowany scenariusz rozwoju miast	29
Miasta z potencjałem bez silnych wyróżników	31
Scenariusze rozwoju miast sprzed pandemii	31
Opis pożądanego scenariusza – „Przedsiębiorcza mała ojczyzna” (2019 r.)	32
Czy miasta będą się charakteryzować wysoką przedsiębiorczością mieszkańców?	35
Czy mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem?	38
Czy dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miast?	41
Zweryfikowany scenariusz rozwoju miast	44
Lokomotywy rozwoju rynków lokalnych	46
Scenariusze rozwoju miast sprzed pandemii	46

Opis pożądanego scenariusza – „Pędząca lokomotywa” (2019 r.)	47
Czy mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem?	49
Czy miasta osiągną wysoki poziom nakładów inwestycyjnych?	52
Czy miasta osiągną silną pozycję w regionie?	56
Zweryfikowany scenariusz rozwoju miast	59
Opis pożądanego scenariusza „Pędząca lokomotywa” (2020 r.)	59
Bibliografia	62
Spis rysunków, tabel i wykresów.	62

Kluczowe liczby

WPŁYW PANDEMII COVID-19 NA FUNKCJONOWANIE ŚREDNICH MIAST

85 proc.

miast uważa, że pandemia spowodowała pogorszenie ich sytuacji finansowej

76 proc.

miast wskazuje gorszą sytuację na lokalnym rynku pracy

51 proc.

miast jest zadania, że pogorszyła się sytuacja bytowa ich mieszkańców

53 proc.

miast planuje w najbliższym roku wzrost zadłużenia

51 proc.

miast chce zwiększyć starania o zewnętrzne środki pomocowe

47 proc.

miast nie planuje zmiany w działaniach dotyczących poprawy swojej atrakcyjności dla biznesu

NAJWAŻNIEJSZE DLA ROZWOJU ŚREDNICH MIAST

60 proc.

przedstawiciele miast potrzebujących nowych strategii i pomysłu na rozwój uważa, że dla rozwoju ich miast bardzo duże znaczenie ma intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast

53 proc.

przedstawiciele miast z potencjałem bez silnych wyróżników uważa, że dla rozwoju ich miast bardzo duże znaczenie ma wysoka przedsiębiorczość mieszkańców

83 proc.

przedstawiciele miast-lokomotyw rozwoju rynków lokalnych uważa, że wysoki poziom nakładów inwestycyjnych ma bardzo duże znaczenie dla rozwoju miast

NAJBARDZIEJ PRAWDOPODOBNE ZDARZENIA W ŚREDNICH MIASTACH

65 proc.

szans na to, że w miastach potrzebujących nowych strategii i pomysłu na rozwój nastąpi rozkwit branż będących specjalnością miasta

75 proc.

szans na to, że w miastach z potencjałem bez silnych wyróżników mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem

77 proc.

szans na to, że miasta-lokomotywy rozwoju rynków lokalnych osiągną silną pozycję w regionie

Kluczowe wnioski

- Celem niniejszej publikacji jest weryfikacja scenariuszy rozwoju średnich miast w perspektywie 2035 r., wypracowanych w 2019 r. Weryfikacja dotyczy scenariuszy, które uznano za najbardziej pożądane i uwzględnia wpływ pandemii COVID na funkcjonowanie średnich miast.
- Funkcjonowanie średnich miast (od 20 tys. do 200 tys. mieszkańców) analizowaliśmy w trzech skupieniach miast, podobnych ze względu na sytuację społeczno-gospodarczą. Skupienie S1 – miasta potrzebujące nowych strategii i pomysłu na rozwój, skupienie S2 – miasta z potencjałem bez silnych wyróżników, skupienie M3 – miasta-lokomotywy rozwoju rynków lokalnych. Taki podział miast zaproponowano w 2019 r.
- Scenariusz „Sukces wsparcia” dla miast ze skupienia S1, zakładający wysoki poziom pomocy zewnętrznej związanej z promowaniem rozwoju średnich miast oraz wysoką migrację ludności do miasta jako miejsca zamieszkania, ma obecnie – w opinii przedstawicieli miast – tylko 30-procentową szansę realizacji w 2035 r.
- Czynnikiem, które najsilniej pomogą w realizacji scenariusza „Sukces wsparcia” są: korzystne warunki życia w mieście, atrakcyjność miasta dla rozwoju biznesu oraz wsparcie środków unijnych. Natomiast barierami w jego realizacji są głównie: brak środków na inwestycje lokalne, pogorszenie sytuacji na rynku pracy w mieście oraz spadek stopy życiowej mieszkańców miasta.
- Scenariusz „Przedsiębiorcza mała ojczyzna”, dla miast ze skupienia S2 zakładający wysoki poziom przedsiębiorczości mieszkańców oraz wysoki poziom identyfikowania się mieszkańców z miastem ma obecnie – w opinii przedstawicieli miast – 95-procentową szansę realizacji w 2035 r.
- Na realizację scenariusza „Przedsiębiorcza mała ojczyzna” najsilniej wpływają: korzystne warunki życia w mieście, atrakcyjność miasta dla rozwoju biznesu oraz silne więzi międzyludzkie. Największe potencjalne bariery, które mogą utrudnić jego realizację, to: odpływ ludności z miasta, brak środków na inwestycje lokalne oraz spadek stopy życiowej mieszkańców miasta.
- Scenariusz „Pędząca lokomotywa”, dla miast ze skupienia S3 zakładał jasne i przejrzyste przepisy prawne w Polsce oraz wysoki poziom nakładów inwestycyjnych w mieście. Obecnie – zdaniem przedstawicieli miast – szanse na realizację tego scenariusza w 2035 r. wynoszą 91 proc.
- Najsilniej na powodzenie realizacji scenariusza „Pędząca lokomotywa” mogą wpłynąć: pozyskanie środków unijnych na rozwój infrastruktury miasta, dostępność transportowa miasta oraz zainteresowanie miastem ze strony inwestorów zewnętrznych. Na brak powodzenia w realizacji tego scenariusza wpłynąć mogą przede wszystkim następujące bariery: brak środków na inwestycje lokalne, słabe skomunikowanie miasta z otoczeniem oraz ograniczony dostęp do finansowania zewnętrznego.

Kluczowe daty

2024 r.

Według połowy miast potrzebujących nowych strategii i pomysłu na rozwój, w 2024 r. lub wcześniej **nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju średnich miast.**

2026 r.

W 2026 r. lub wcześniej, według połowy miast-lokomotyw rozwoju rynków lokalnych, ich **mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem.**

2027 r.

Według połowy miast z potencjałem, bez silnych wyróżników, **będą się one charakteryzować wysoką przedsiębiorczością mieszkańców, którzy jednocześnie będą silnie identyfikować się z miastem.**

Według połowy miast określanych lokomotywami rozwoju rynków lokalnych, nie później niż w 2027 r. badane miasta osiągną wysoki poziom nakładów inwestycyjnych oraz **zajmą silną pozycję w regionie.**

Według połowy miast potrzebujących nowych strategii i pomysłu na rozwój, nie później niż w 2027 r. **nastąpi rozwój branż będących specjalnością miasta.**

2028 r.

Według połowy miast potrzebujących nowych strategii i pomysłu na rozwój, nie wcześniej niż w 2028 r. **w miastach nastąpi rozwój branż będących ich specjalnością.**

Według połowy miast z potencjałem bez silnych wyróżników, nie wcześniej niż w 2028 r. **dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta.**

2030 r.

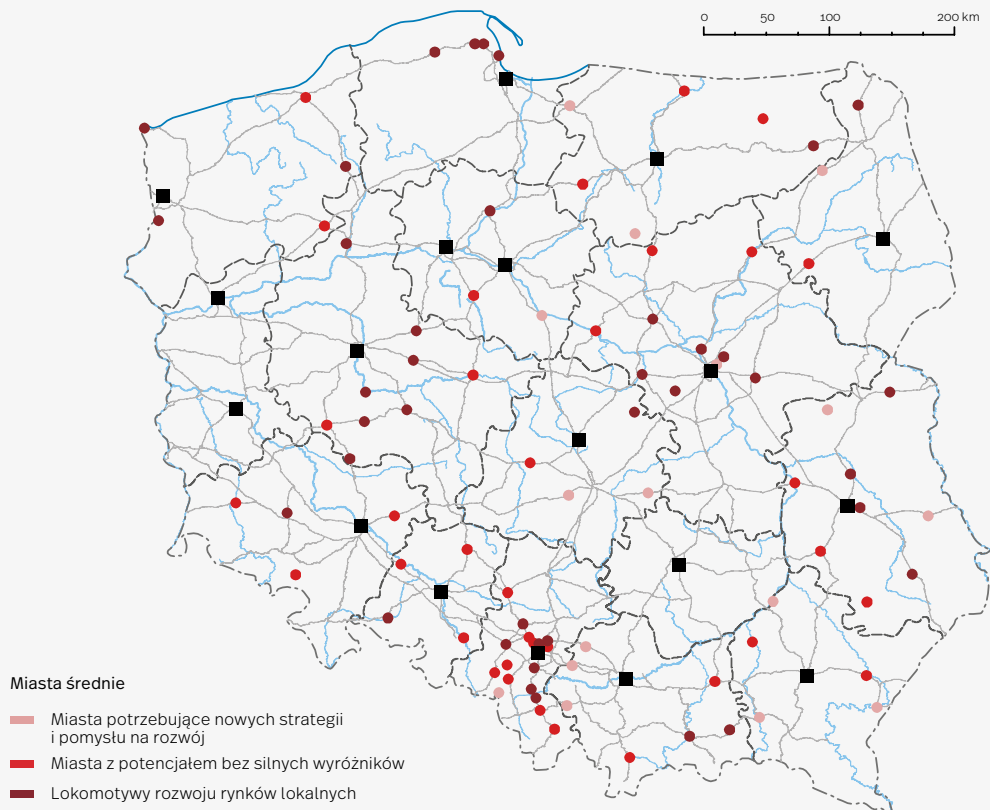
Według połowy miast potrzebujących nowych strategii i pomysłu na rozwój, nie wcześniej niż w 2030 r. **nastąpi wysoki napływ ludności do miast.**

Wprowadzenie

W 2019 r. w ramach prac badawczych Polski Instytut Ekonomiczny przeprowadził badanie typu *foresight*, którego celem było wykreowanie scenariuszy rozwoju średnich miast w perspektywie 2035 r. W związku ze zróżnicowaniem sytuacji społeczno-gospodarczej w polskich średnich miastach, obszar badań podzielono na trzy grupy (skupienia), otrzymując w każdej z nich miasta podobne do siebie ze względu na wybrane cechy.

Do skupienia S1 zaliczono 16 ośrodków, które nazwano miastami potrzebującymi nowych strategii i pomysłu na rozwój, w skupieniu S2 odnotowano 35 ośrodków, które nazwano miastami z potencjałem, ale bez silnych wyróżników, natomiast skupienie S3 tworzyło 39 miast, które nazwano lokomotywami rozwoju rynków lokalnych. Położenie miast z poszczególnych skupień przedstawiamy na rysunku 1.

➤ **Rysunek 1.** Potożenie geograficzne skupień średnich miast

Źródło: opracowanie własne PIE.

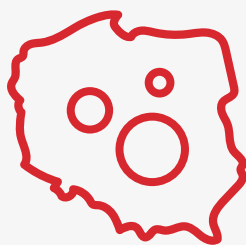
Dla poszczególnych skupień miast eksperci opracowali po cztery alternatywne scenariusze rozwoju w perspektywie 2035 r. (Dębowska i in., 2019). Jednak biorąc pod uwagę niespodziewane zdarzenie (w badaniach *foresight* nazywane „dziką kartą”) w postaci pandemii COVID-19, wypracowane scenariusze poddaliśmy weryfikacji. Za pomocą odpowiedniej metodyki eksperci raz jeszcze pochyłili się nad wypracowanymi rozwiązaniami i przez pryzmat wpływu pandemii na funkcjonowanie miast zweryfikowali wypracowane rok wcześniej scenariusze. Eksperti mieli do dyspozycji wyniki badań ankietowych, które PIE przeprowadził we wrześniu 2020 r. wśród przedstawicieli miast z poszczególnych skupień. Analiza badań ilościowych oraz wiedza ekspercka pozwoliły na opracowanie nowych scenariuszy uwzględniających wpływ pandemii na rozwój miast. Rezultaty tych prac przedstawiamy w niniejszym raporcie.

W pierwszej części opisaliśmy metodykę tegorocznych badań bazującą na metodzie delfickiej. Przedstawiciele miast z poszczególnych

skupień oceniali tezy delfickie (stwierdzenia dotyczące przyszłości nawiązujące do scenariuszy rozwoju miast) pod względem ich znaczenia dla rozwoju miasta oraz wskazywali możliwy czas realizacji zdarzeń zawartych w tezach. Ponadto wskazywali czynniki najsilniej wpływające (pozytywnie lub negatywnie) na możliwość realizacji pożądanego scenariuszy.

Kolejna część zawiera analizę danych z badań ankietowych przeprowadzonych wśród przedstawicieli miast. Dzięki ich odpowiedziom możliwe jest porównanie odczuć miasta z poszczególnych skupień wywołanych wpływem pandemii na swoje funkcjonowanie z działaniami, jakie zamierzają podjąć lub zaniechać w najbliższym roku. Uzyskane dane pozwalają ocenić skalę wpływu pandemii na funkcjonowanie średnich miast.

Dalsze trzy części zawierają opracowania ekspertów uwzględniające wyniki badań delfickich, których celem była weryfikacja scenariuszy rozwoju średnich miast tworzących poszczególne skupienia.

Metodyka badań

Przeprowadzone badania miały na celu weryfikację scenariuszy rozwoju średnich miast w perspektywie 2035 r. wypracowanych pod koniec 2019 r. przez ekspertów zajmujących się szeroko rozumianą polityką miejską. Eksperti w swoich pracach wykorzystali wyniki i analizy danych przygotowane przez Zespół foresightu gospodarczego PIE. Potrzeba weryfikacji scenariuszy z 2019 r. była podyktowana wybuchem pandemii COVID-19, której efekty mają istotny wpływ zarówno na bieżące, jak i przyszłe funkcjonowanie średnich miast.

Zastosowano badania typu *foresight* wykorzystując metodę Delphi. Dla każdego ze skupień średnich miast, nawiązując do scenariuszy ich rozwoju, wyspecyfikowano po trzy tezy delfickie, czyli stwierdzenia dotyczące przyszłości miast (tabela 1). Następnie respondenci z poszczególnych skupień, w trakcie badania ankietowego przeprowadzonego techniką CAWI, dokonali oceny tez delfickich ze względu na ich znaczenie dla rozwoju miasta, prawdopodobieństwo realizacji oraz ocenę czynników, które realizację danej tezy mogą ułatwić bądź utrudnić.

▼ **Tabela 1.** Skupienia miast oraz tezy delfickie nawiązujące do scenariuszy rozwoju średnich miast w perspektywie 2035 r.

Skupienie	Teza delficka
S1. Miasta potrzebujące nowych strategii i pomysłu na rozwój	T1. Nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast
	T2. Nastąpi wysoki napływ ludności do miasta
	T3. Nastąpi rozwój branż będących specjalnością miasta
S2. Miasta z potencjałem bez silnych wyróżników	T1. Miasto będzie się charakteryzować wysoką przedsiębiorczością mieszkańców
	T2. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem
	T3. Dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta
S3. Lokomotywy rozwoju rynków lokalnych	T1. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem
	T2. Miasto osiągnie wysoki poziom nakładów inwestycyjnych
	T3. Miasto osiągnie silną pozycję w regionie

Źródło: opracowanie własne PIE.

Rozkłady odpowiedzi uzyskane podczas badania opinii przedstawicieli miast posłużyły do wyznaczenia poziomów liczbowych wskaźników istotności tezy (WI) dla rozwoju według wzoru:

Wskaźnik istotności:

$$W_I = \frac{100 * n_{BI} + 75 * n_{RI} + 25 * n_{RN} + 0 * n_{WN}}{n - n_{NZ}}$$

gdzie:

- n_{BI} – liczba odpowiedzi „bardzo istotna”,
- n_{RI} – liczba odpowiedzi „raczej istotna”,
- n_{RN} – liczba odpowiedzi „raczej nieistotna”,
- n_{WN} – liczba odpowiedzi „w ogóle nieistotna”,
- n_{NZ} – liczba odpowiedzi „nie mam zdania”,
- n – liczba wszystkich odpowiedzi.

Przedstawiciele miast mogli wskazać w jakim przedziale czasowym dana teza ich zdaniem ma możliwość realizacji. Wyniki pozwoliły na wyznaczenie m.in. mediany czasu realizacji tezy, której wartość (oszacowany rok) oznacza, że połowa przedstawicieli miast uważa daną tezę za możliwą do realizacji nie wcześniej niż w roku, którego dotyczy mediana. Ponadto odpowiedzi pozwoliły na oszacowanie możliwości (prawdopodobieństwa) realizacji danej tezy (PT) według wzoru:

Prawdopodobieństwo realizacji tezy:

$$P_T = \frac{1 * n_1 + 75 * n_2 + 50 * n_3 + 25 * n_4 + 0 * n_5}{n}$$

gdzie:

- n_1 – liczba odpowiedzi „do 2023 r.”,
- n_2 – liczba odpowiedzi „pomiędzy 2024 a 2028 r.”,
- n_3 – liczba odpowiedzi „pomiędzy 2029 a 2033 r.”,
- n_4 – liczba odpowiedzi „po 2033 r.”,
- n_5 – liczba odpowiedzi „nigdy”,
- n – liczba wszystkich odpowiedzi.

Przedstawiciele miast mieli do dyspozycji listę czynników i barier, które mogą mieć wpływ na realizację tezy. Wskazanie stopnia wpływu danego czynnika lub bariery na możliwość realizacji tezy pozwoliły na przygotowanie podsumowań i porównanie uzyskanych odpowiedzi przez zastosowanie wskaźników, których poziomy liczbowe wyznaczono za pomocą wzorów:

Wskaźnik stopnia wpływu czynników na realizację tezy:

$$W_C = \frac{100 * n_{BD} + 75 * n_D + 50 * n_S + 25 * n_M + 0 * n_{BM}}{n - (n_{NZ} + n_{BZ})}$$

gdzie:

- n_{BD} – liczba odpowiedzi „bardzo duży”,
- n_D – liczba odpowiedzi „duży”,
- n_S – liczba odpowiedzi „średni”,
- n_M – liczba odpowiedzi „mały”,
- n_{BM} – liczba odpowiedzi „bardzo mały”,
- n_{NZ} – liczba odpowiedzi „nie mam zdania”,
- n_{BZ} – liczba odpowiedzi „nie ma związku z tezą”,
- n – liczba wszystkich odpowiedzi.

Wskaźnik stopnia wpływu barier na realizację tezy:

$$W_B = \frac{100*n_{BD} + 75*n_D + 50*n_S + 25*n_M + 0*n_{BM}}{n - (n_{NZ} + n_{BZ})}$$

gdzie:

- n_{BD} – liczba odpowiedzi „bardzo duży”,
- n_D – liczba odpowiedzi „duży”,
- n_S – liczba odpowiedzi „średni”,
- n_M – liczba odpowiedzi „mały”,
- n_{BM} – liczba odpowiedzi „bardzo mały”,
- n_{NZ} – liczba odpowiedzi „nie mam zdania”,
- n_{BZ} – liczba odpowiedzi „nie ma związku z tezą”,
- n – liczba wszystkich odpowiedzi.

Analiza wyników badań tez delfickich posłużyła ekspertom do wypracowania uaktualnionych scenariuszy rozwoju średnich miast z poszczególnych skupień. Przyjęli zasadę, że scenariusz, który był pożądanym podczas prac pod koniec 2019 r. zostanie poddany weryfikacji.

Ankieta skierowana do przedstawicieli miast składała się z dwóch części. Pierwsza z nich dotyczyła tez delfickich, zaś druga za-

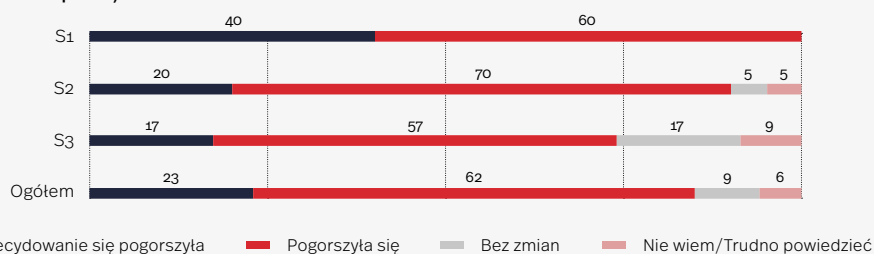
wierała pytania bezpośrednio nawiązujące do wpływu pandemii COVID-19 na funkcjonowanie miast. Wyniki z tej części pozwoliły na ukazanie sytuacji miast z poszczególnych skupień w obecnej, pandemicznej sytuacji oraz pokazały jak pod wpływem pandemii zmieniły się plany miast na najbliższy rok. Te informacje zostały również uwzględnione przez ekspertów podczas weryfikacji scenariuszy rozwoju miast w perspektywie 2035 r.

Sytuacja średnich miast podczas pandemii COVID-19

Jednym z dotkliwych skutków pandemii w odczuciu przedstawicieli miast było przede wszystkim pogorszenie sytuacji finansowej. W miastach ze skupienia S1, w 2019 r. nazwanych miastami potrzebującymi nowych strategii i pomysłu na rozwój, wszystkie odpowiedzi wskazały na taką sytuację. Wśród nich aż 40 proc. uznało, że sytuacja finansowa zdecydowanie

się pogorszyła (wykres 1). W skupieniu S2, czyli w miastach z potencjałem, ale bez silnych wyróżników, na pogorszenie sytuacji finansowej wskazało aż 90 proc. miast. Natomiast w miastach ze skupienia S3, tzw. lokomotywach rozwoju lokalnego, pogorszenie sytuacji finansowej odczuło 74 proc. badanych, a tylko 17 proc. oceniło swoją sytuację jako niezmienną.

➤ **Wykres 1.** Wpływ pandemii COVID-19 na sytuację finansową średnich miast (według skupień, w proc.)

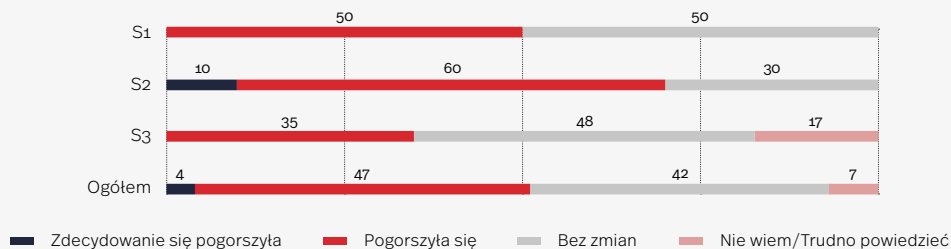

Źródło: opracowanie własne PIE.

Pandemia wpłynęła negatywnie nie tylko na sytuację finansową miast, zdaniem respondentów pogorszenie odczuli także sami mieszkańcy. Najwięcej wskazań pogorszenia sytuacji bytowej mieszkańców (70 proc.) obserwujemy w miastach ze skupienia S2. Znacznie mniej (35 proc.) takich wskazań wy-

stąpiło w miastach ze skupienia S3, w którym blisko połowa respondentów wskazała na brak zmian w sytuacji bytowej mieszkańców. Natomiast w skupieniu S1 połowa miast oceniła, że pandemia wpłynęła negatywnie na sytuację bytową mieszkańców, a w połowa uznała, że pandemia takiego wpływu nie miała (wykres 2).

▼ **Wykres 2. Wpływ pandemii COVID-19 na sytuację bytową mieszkańców średnich miast (według skupień, w proc.)**

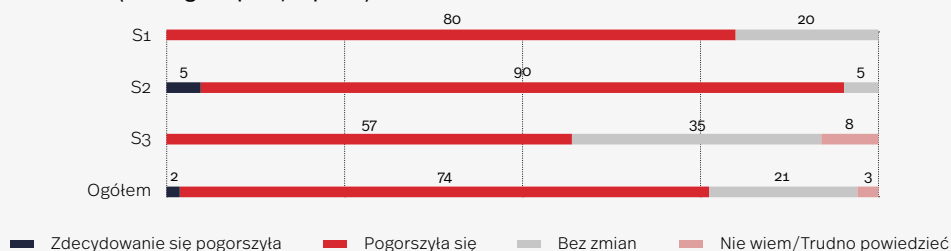

Źródło: opracowanie własne PIE.

Oprócz powyższego średnie miasta w dużym stopniu odczuły wpływ pandemii na sytuację na lokalnym rynku pracy. Najbardziej widoczne jest to w miastach ze skupienia S2, w którym 95 proc. badanych wskazało na pogorszenie tej

sytuacji. Na tle innych skupień najlepiej wygląda sytuacja S3, gdzie 35 proc. miast oceniło, że sytuacja na rynku pracy się nie zmieniła, chociaż i tu ponad połowa miast (57 proc.) uznała, że sytuacja się pogorszyła (wykres 3).

▼ **Wykres 3. Wpływ pandemii COVID-19 na sytuację na lokalnym rynku pracy w średnich miastach (według skupień, w proc.)**

Źródło: opracowanie własne PIE.

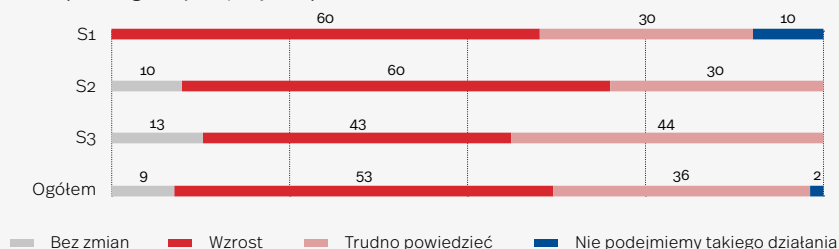
Gorsza sytuacja na lokalnym rynku pracy bezpośrednio przekłada się na sytuację bytową mieszkańców, z taką sytuacją mamy do czynienia w badanych miastach. W szczególności należy podkreślić fakt, że miasta, które były w gorszej sytuacji społeczno-gospodarczej przed pandemią (skupienie S1 i S2), obecnie bardziej odczuwają jej skutki niż miasta, które przed pandemią były uznawane za lokomotywy rynków lokalnych (skupienie S3).

Pod wpływem pandemii miasta muszą niejednokrotnie podjąć pewne działania lub

zmienić kierunek wcześniej ustalonych. Zapytaliśmy przedstawicieli miast o kierunek zmian wybranych działań w nadchodzącym roku.

Większość miast ze skupienia S1 i S2 (po 60 proc.) planuje w przyszłym roku wzrost zadłużenia, a co trzecie jeszcze nie podjęło decyzji (wykres 4). W miastach ze skupienia S3, 43 proc. myśli o wzroście zadłużenia i dokładnie taki sam odsetek jeszcze nie wie, czy zmieni działania związane z zadłużaniem miasta. W tym skupieniu tylko 13 proc. miast nie planuje zmian w kwestii zadłużenia.

➤ **Wykres 4. Wpływ pandemii COVID-19 na zadłużenie średnich miastach w najbliższym roku (według skupień, w proc.)**

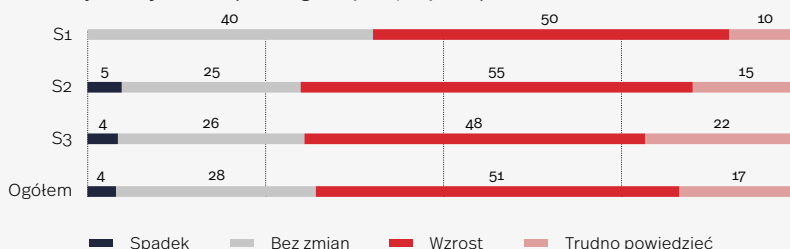

Źródło: opracowanie własne PIE.

Około połowa średnich miast planuje w przyszłym roku zintensyfikowanie działań związanych ze staraniami o zewnętrzne środki pomocowe. Co czwarte miasto ze skupienia S1 oraz S3 starania o zewnętrzną pomoc pozostawi na niezmiennym poziomie. Niepewność w zakresie pozyskiwania w przyszłości zewnętrznych

środków zgłasza co piąte miasto ze skupienia S3 (wykres 5). Biorąc pod uwagę pogorszenie się sytuacji finansowej miast pod wpływem pandemii należy zauważyć, że pozyskiwanie zewnętrznych środków pomocowych może być ważnym elementem wspierania i naprawiania sytuacji finansowej badanych ośrodków.

➤ **Wykres 5. Wpływ pandemii COVID-19 na starania średnich miast o zewnętrzne środki pomocowe w najbliższym roku (według skupień, w proc.)**

Źródło: opracowanie własne PIE.

Pandemia i związane z nią konsekwencje, w szczególności dotyczące pogorszenia sytuacji finansowej, weryfikują również kierunek planowanych wcześniej działań. Z pewnością kreowanie wizerunku miast, które najczęściej wymaga zaangażowania środków finansowych, może być mniej intensywne niż przed pandemią. Odzwierciedlają to wyniki badań, bowiem dość duża grupa średnich miast wskazuje na

redukcję działań związanych z wizerunkiem miasta w przyszłym roku. W skupieniu S2 taka sytuacja czeka co czwarte miasto, a w skupieniu S1 – co piąte (wykres 6). Taką samą intensywność działań wizerunkowych jak przed pandemią deklaruje za to aż 61 proc. miast ze skupienia S3. Należy zauważyć, że w grupach miast znalazły się też takie, które mimo pandemii będą koncentrować się na wzroście działań związanych z kreowaniem

wizerunku. Najwięcej takich miast (25 proc.) obserwujemy w miastach ze skupienia S2, czyli w miastach z potencjałem, ale bez silnych wyróżników.

Można zatem przypuszczać, że działania wizerunkowe zwrócą uwagę na ukryty potencjał tych miast i uwidocznią cechy dotąd nieekspozowane.

» **Wykres 6. Wpływ pandemii COVID-19 na działania średnich miast związane z kreowaniem wizerunku w najbliższym roku (według skupień, w proc.)**

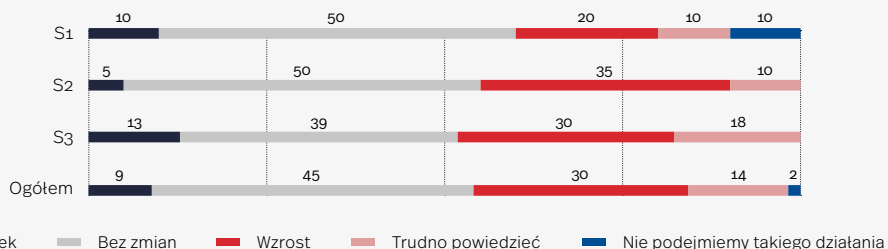

Źródło: opracowanie własne PIE.

Pandemia COVID-19 wpłynęła negatywnie na sytuację bytową mieszkańców wielu miast oraz pogorszyła sytuację na lokalnym rynku pracy. Pewnym remedium są tu działania miast

pobudzające lokalną przedsiębiorczość. Wzrost takich działań w przyszłym roku planuje 35 proc. miast ze skupienia S2, 30 proc. ze skupienia S3 oraz 20 proc. ze skupienia S1 (wykres 7).

» **Wykres 7. Wpływ pandemii COVID-19 na działania średnich miast pobudzające lokalną przedsiębiorczość w najbliższym roku (według skupień, w proc.)**

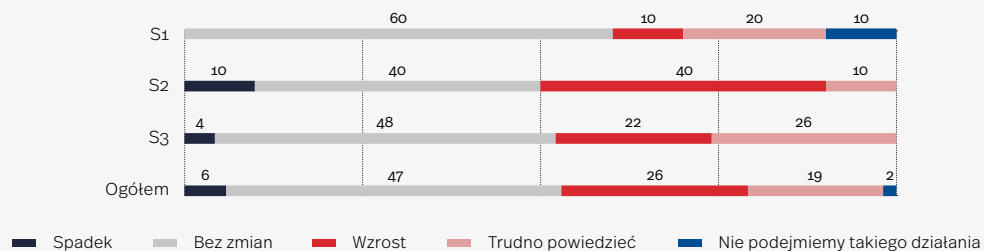

Źródło: opracowanie własne PIE.

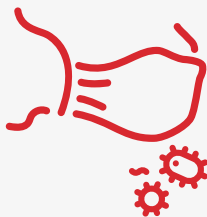
Miasta planują również w przyszłym roku skorygowanie swoich działań dotyczących atrakcyjności dla biznesu. Aż 40 proc. średnich miast ze skupienia S2 planuje wzrost takich działań i tyle samo pozostawi je na poziomie sprzed

pandemii (wykres 8). Nieco niepokojące jest natomiast to, że spadek działań pobudzających lokalną przedsiębiorczość może nastąpić nawet wśród tzw. lokomotyw rozwoju lokalnego (w tym przypadku mamy aż 13 proc. takich wskazań).

Wykres 8. Wpływ pandemii COVID-19 na działania średnich miast na rzecz poprawy atrakcyjności miasta dla biznesu w najbliższym roku (według skupień, w proc.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

Przyszłość średnich miast

Miasta potrzebujące nowych strategii i pomysłu na rozwój

Scenariusze rozwoju miast sprzed pandemii

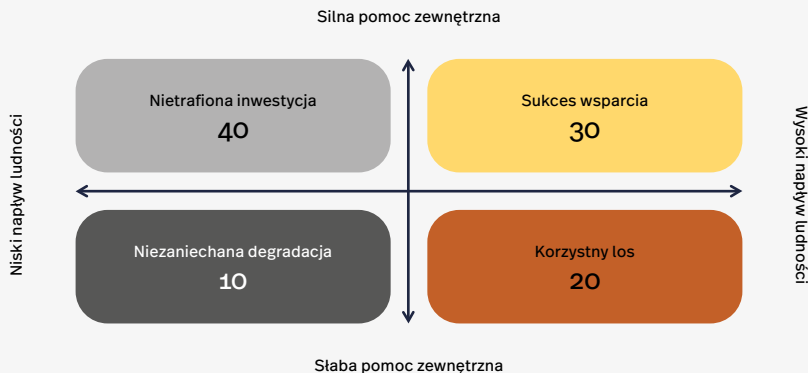
Analizowane 16 miast to ośrodki różnej wielkości (21-121 tys. mieszkańców), położone głównie w centralnej, wschodniej i południowej części kraju. Największe z nich (Chełm, Elbląg, Przemyśl, Tarnobrzeg, Włocławek) to byłe miasta wojewódzkie (1975-1998). Pozostałe reprezentują raczej profil miast silnie uprzemysłowionych po II wojnie światowej (Bełchatów, Działdowo, Grajewo, Jastrzębie-Zdrój), w tym niektóre mają bardzo długie tradycje tego typu, sięgające jeszcze średniowiecza (Chrzanów, Olkusz) lub XVIII-XIX-wiecznej rewolucji przemysłowej (Andrychów, Jastrzębie-Zdrój, Opoczno). Funkcje przemysłowe były również kluczowe dla rozwoju jedyne typowego miasta aglomeracyjnego w tym skupieniu, tj. podwarszawskich Żabek.

Skupienie S₁ – poza nielicznymi wyjątkami (Żabki) – charakteryzuje problemowy lub kryzysowy stan rozwoju społeczno-gospodarczego większości ośrodków, utrwalający się w zasa-

dzie w całym okresie transformacji (od 1990 r.), a także po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Miasta te w większości nie są w stanie same podnieść się z niekorzystnego położenia i stają się coraz mniej atrakcyjne dla przyjezdnych. Należy też podkreślić, że aż 5 z tych miast (czyli znacznie więcej niż w pozostałych skupieniach) to byłe miasta wojewódzkie, dla których reforma administracyjna w 1999 r. okazała się niekorzystna. Negatywne zjawiska i procesy zostały dość dobrze odzwierciedlone w odpowiedziach respondentów (m.in. nadmierny odpływ mieszkańców, niski poziom urodzeń, starzenie się populacji).

Typologię skupienia S₁ oparto na wyborze zmiennych dotyczących konieczności interwencji państwowej oraz poziomu atrakcyjności miasta jako miejsca zamieszkania (pracy, kariery, satysfakcji itd.). Zgodnie z konwencją metody STEEPVL, zaproponowano nazwy własne scenariuszy.

➤ **Rysunek 2.** Osie, nazwy scenariuszy rozwoju miast skupienia S1 oraz prawdopodobieństwo realizacji scenariuszy (w proc.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

Opis pożądanego scenariusza – „Sukces wsparcia” (2019 r.)

Za najbardziej pożądanym uznano scenariusz „Sukces wsparcia”. Jest najbardziej korzystny oraz zgodny z celami ewentualnej interwencji publicznej. Zakłada, że inwestycje zewnętrzne przełożą się na wzrost atrakcyjności miasta jako miejsca zamieszkania. Szansą dla miast jest w tym kontekście albo rozwój wybranych branż, w których już się specjalizują, albo indukowanie nowych funkcji. Racjonalne byłoby zwłaszcza wsparcie miast rządowymi programami w celu zwiększenia atrakcyjności osiedleńczej (np. przez programy typu Mieszkanie+, nakierowane na tego typu ośrodki, a nie rozwinięte metropolie, jak ma to miejsce obecnie). Istotne jest też przeciwdziałanie rozpraszaniu osadnictwa, rujnującego budżety gmin koniecznością ponoszenia coraz wyższych nakładów na obsługę dróg, kanalizacji, wodociągów, itd., a które jest obserwowane w gminach obwarzankowych (Włocławek, Elbląg i in.). Wynika to z braku planów miejscowych, a te które są, mają niejednokrotnie wadliwą strukturę przeznaczenia terenów (nadpodaż gruntów budowlanych). W tych ośrodkach należy dążyć do połączenia gminy wiejskiej i miejskiej w jeden organizm administracyjny (przykład Zielonej Góry).

W najtrudniejszej sytuacji są mniejsze miasta powiatowe (Działdowo, Grajewo, Opoczno), bowiem przewidujemy ich silną lub umiarkowaną depopulację oraz związane z tym pogłębiające się deformacje struktury wieku i płci. Szansą dla tych miast jest pobudzenie migracji z otaczających terenów wiejskich, co przez wzrost urbanizacji poprawiłoby ogólną efektywność osadniczą (w Polsce Centralnej i Wschodniej występuje tzw. opóźnienie urbanizacyjne). Wiele z tych miast wskutek obniżania potencjału demograficznego i bazy ekonomicznej będzie tracić swoje funkcje i obniżyć miejsce w hierarchii osadniczej. Między innymi ten powód daje argumenty na rzecz bardziej odważnej dyskusji dotyczącej celowości istnienia szczebla powiatowego, a przynajmniej jego redukcji do bardziej uzasadnionej ekonomicznie i społecznie liczby jednostek.

Z podobnych powodów należy przekonywać samorządy miejskie i wiejskie do łączenia się gmin obwarzankowych z rdzeniami. Miasta liczące 20-50 tys. mieszkańców są predystynowane do reindustrializacji opartej na potencjatach endogenicznych. Podobnie jest w przypadku większych miast powiatowych. Do tego dochodzi

potrzeba wzmocnienia funkcji przemysłowej. Chodzi tutaj przede wszystkim o wspieranie rodzimych, głównie średnich przedsiębiorstw (50-100 pracujących) i dywersyfikowanie struktury gospodarczej, gdyż struktury heterogeniczne, wielofunkcyjne są bardziej odporne na różnego rodzaju zakłócenia koniunktury, w tym kryzysy gospodarcze. Wspieranie podmiotów powstających lokalnie, w odróżnieniu od filii i oddziałów wielkich przedsiębiorstw, ma kilka fundamentalnych zalet, polegających na zakorzenieniu ich w lokalnych systemach społeczno-gospodarczych, jak też bardziej proporcjonalnej (sprawiedliwej) alokacji zysków i inwestycji w miastach oraz gminach działalności. Rodzimy

kapitał jest pewniejszy, gdyż inaczej niż w przypadku kapitału zagranicznego, na ogół nie powoduje transferu zysków. Z powyższym wiąże się też stopniowe odchodzenie od polityki „przedsiębiorczości za wszelką cenę”. Oznacza to zachęty dla konsolidacji, spółdzielczości oraz współpracy, zwłaszcza między dostawcami-producentami. Wsparcie dotyczące konsolidacji (fuzje, „przyjacielskie” przejęcia) powinno być kierowane szczególnie do miast powiatowych, gdyż w większych te procesy są uruchomione, a mniejsze nie mogą mieć jeszcze potencjału do takiej konsolidacji (np. odpowiedniego kapitału ludzkiego, *know-how*, otoczenia biznesowego itd.), w ich przypadku istnieje też ryzyko monopolizacji.

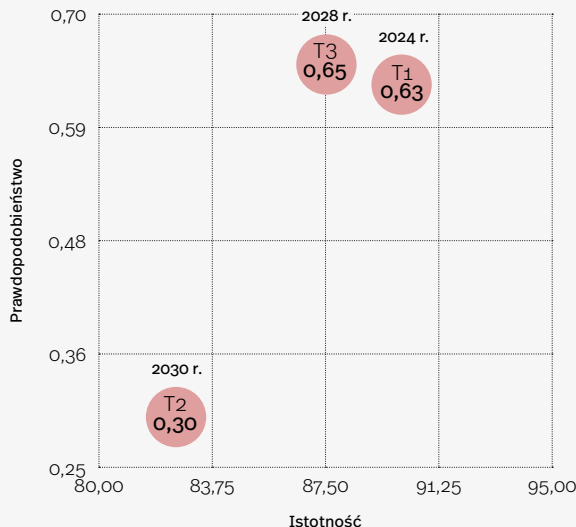
Weryfikację tego scenariusza przeprowadziliśmy na podstawie analizy wyników badań otrzymanych od 10 przedstawicieli miast ze skupienia S1. Tę próbę stanowi 62,5 proc. miast zbadanych rok wcześniej, co pozwala na wnioskowanie o wszystkich 16 miastach zbadanych poprzednio. Oceniane tezy delfickie dotyczące pożądanego scenariusza rozwoju miast ze skupienia S1, czyli miast potrzebujących nowych strategii i pomysłu na rozwój, brzmią:

- **T1. Nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast.**
- **T2. Nastąpi wysoki napływ ludności do miasta.**
- **T3. Nastąpi rozwój branż będących specjalnością miasta.**

Spśród tych trzech tez – zdaniem respondentów – największe znaczenie dla rozwoju miast

ma teza T1. Nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast dla rozwoju miasta. Prawdopodobieństwo jej realizacji wynosi 63 proc., przy czym połowa badanych miast uważa, że teza ta może zrealizować się nie później niż w 2024 r. (mediana). Nieco większym prawdopodobieństwem (65 proc.) charakteryzuje się teza T3, zgodnie z którą nastąpi rozwój branż będących specjalnością miasta. Znaczenie tej tezy dla rozwoju miast jest duże, ponieważ wskaźnik istotności wynosi 87,5, a mediana czasu realizacji wskazuje na 2028 r. Najniższym prawdopodobieństwem (30 proc.), ale dość dużym znaczeniem dla rozwoju (82,5 p.) charakteryzuje się teza T2, zgodnie z którą nastąpi wysoki napływ ludności do miasta. Jednak połowa badanych miast uważa, że teza ta w ich samorządach ma szanse na realizację nie wcześniej niż w 2030 r. (wykres 9).

» **Wykres 9.** Istotność dla rozwoju miasta, prawdopodobieństwo oraz mediana czasu realizacji tez delfickich w miastach ze skupienia S1

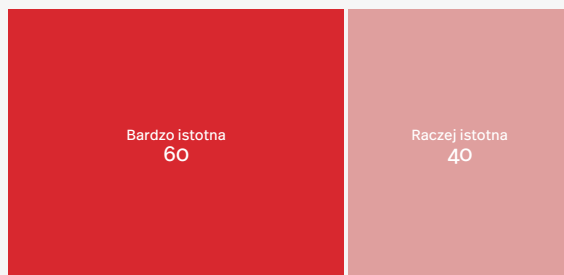
Źródło: opracowanie własne PIE.

Czy nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast?

Na to pytanie wszystkie miasta (10) udzieliły twierdzącej odpowiedzi, w tym 6 określiło tę tezę jako bardzo istotną (wykres 10). W rezultacie wskaźnik istotności wyniósł aż 90 (w skali 0-100). Co ważne, największe znaczenie miało to dla miast mniejszych, peryferyjnych w stosunku do największych aglomeracji (Działdowo, Jasto,

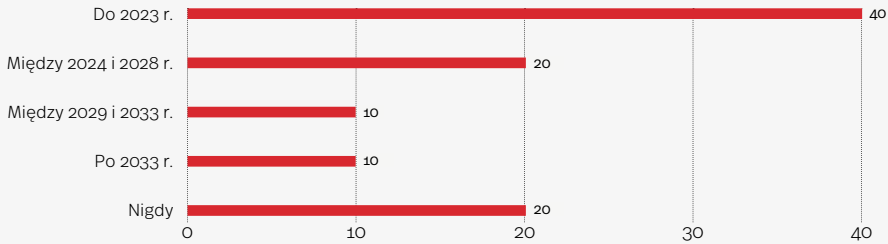
Opoczno). Miasta spodziewają się napływu tych środków raczej w bliższej perspektywie (odpowiedź „do 2023 r.” wybrały 4 ośrodki, kolejne 2 – że nastąpi to w latach 2024-2028, a tylko 2 – że nigdy) (wykres 11). W sumie prawdopodobieństwo oszacowano na 63 proc. (0,63).

» **Wykres 10.** Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S1 tezy T1. Nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast (w proc.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

➤ **Wykres 11. Czas realizacji tezy T1. Nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast (w proc.)**

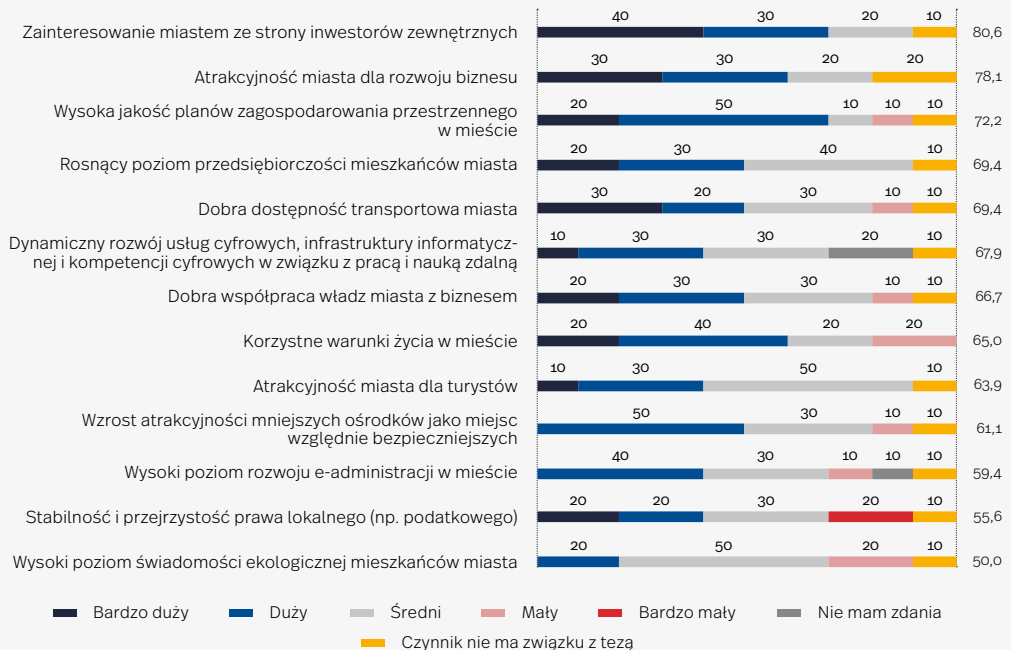

Źródło: opracowanie własne PIE.

Spośród czynników wpływu najczęściej wymieniano „zainteresowanie miastem ze strony inwestorów”, „atrakcyjność miasta dla rozwoju biznesu” i „wysoka jakość planów zagospodarowania przestrzennego” (syntetyczny wskaźnik powyżej 70). Natomiast noty w grani-

cach 50-60 uzyskały odpowiedzi „wysoki poziom rozwoju e-administracji w mieście”, „stabilność i przejrzystość lokalnego prawa (np. podatkowego)” i „wysoki poziom świadomości ekologicznej mieszkańców miasta” (wykres 12).

➤ **Wykres 12. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T1. Nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)**

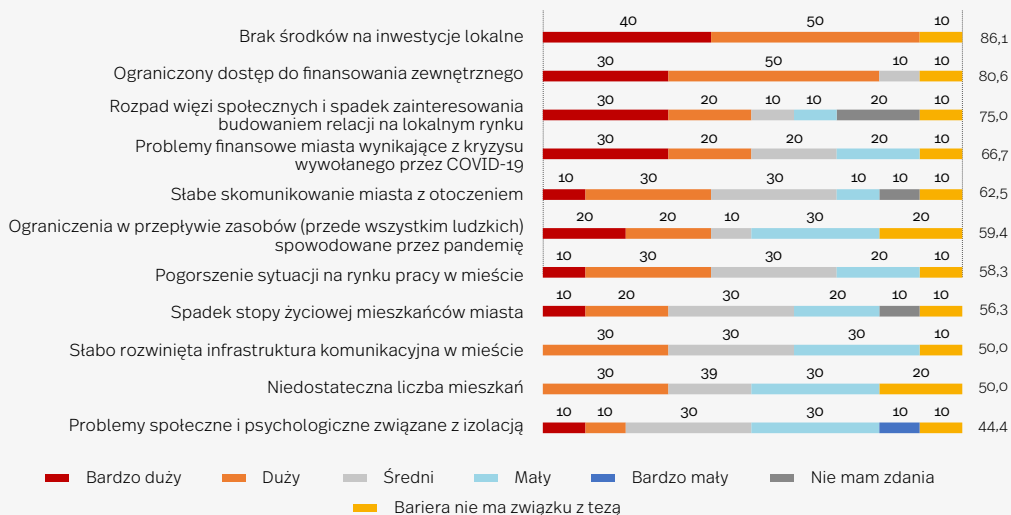

Źródło: opracowanie własne PIE.

Jako najważniejsze bariery dla spełnienia się tezy uznano „rozpad więzi społecznych i spadek zainteresowania budowaniem relacji na lokalnym rynku”, „ograniczony dostęp do finansowania zewnętrznego” oraz „brak środków na

inwestycje lokalne (75-86). Mniejsze znaczenie uzyskały „problemy społeczne i psychologiczne związane z izolacją”, „niedostateczna liczba mieszkań” oraz „słabo rozwinięta infrastruktura komunikacyjna w mieście” (44-50) (wykres 13).

➤ **Wykres 13. Oceny wpływu barier na realizację tezy T1. Nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)**

Źródło: opracowanie własne PIE.

W sumie wnioski nie są optymistyczne, gdyż oznaczają uzależnienie przekonania o rozwoju przede wszystkim od sił zewnętrznych.

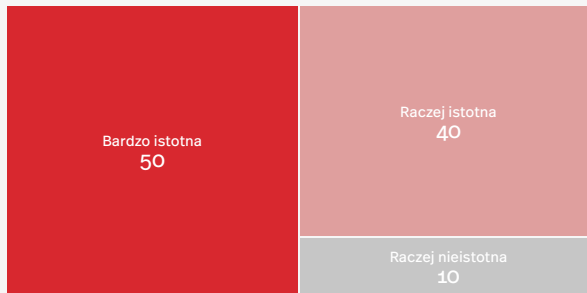
Za interesujące należy uznać wysoką pozycję kwestii motywacyjnych, związanych z kapitałem i spójnością społeczną.

Czy nastąpi wysoki napływ ludności do miast?

Teza T2 zawierająca założenie o wysokim napływie ludności do miast, okazała się ważna dla przyszłości miast skupienia S1 (82,5), co wynikało z faktu, że aż połowa samorządów uznała ją za „bardzo istotną” (wykres 14). Wynik byłby też wyższy, gdyby nie Betchatów, którego sytuacja ekonomiczno-ludnościowa w badanym

zbiorniku miast obecnie jest relatywnie niezła i włodarze w związku z tym nie przykładają do niej aż tak istotnej wagi. Generalnie jednak trzeba podkreślić docenienie znaczenia tego czynnika, co w badanych 10 miastach wynika z silnego odpływu migracyjnego o charakterze drenażu.

➤ **Wykres 14. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S1 tezy T2. Nastąpi wysoki napływ ludności do miasta (w proc.)**

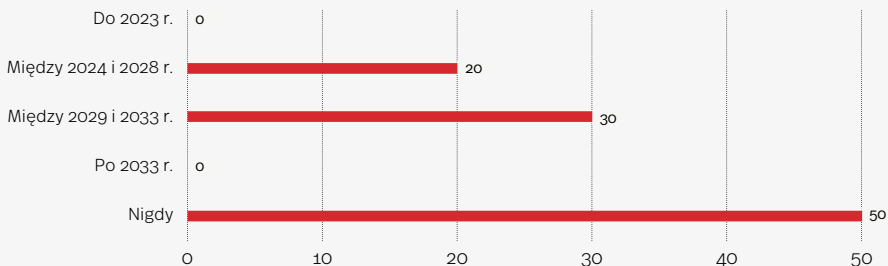

Źródło: opracowanie własne PIE.

W kwestii horyzontu czasowego tego czynnika samorządy odpowiedziały realistycznie, gdyż aż połowa z nich wskazała „nigdy” (pozostałe odpowiedzi dotyczyły lat 2024-2033) (wykres 15).

W rezultacie wskaźnik prawdopodobieństwa okazał się niski (30 proc.). Jest to zgodne z wiedzą o współczesnych procesach demograficznych w Polsce i „kurczeniu” się miast¹.

➤ **Wykres 15. Czas realizacji tezy T2. Nastąpi wysoki napływ ludności do miasta (w proc.)**

Źródło: opracowanie własne PIE.

Jeśli chodzi o czynniki, które mogą wpłynąć na pobudzenie napływu migracyjnego, miasta w pierwszej kolejności (wskaźnik >80) wymieniały „dobłą współpracę władz miasta z biznesem”, „zainteresowanie miastem ze strony

inwestorów zewnętrznych”, „rosnący poziom przedsiębiorczości mieszkańców miasta”, „atrakcyjność miasta dla rozwoju biznesu” i „korzystne warunki życia w mieście”. Są to więc w zasadzie wszystkie wymienione w uzasadnieniu tezy T1

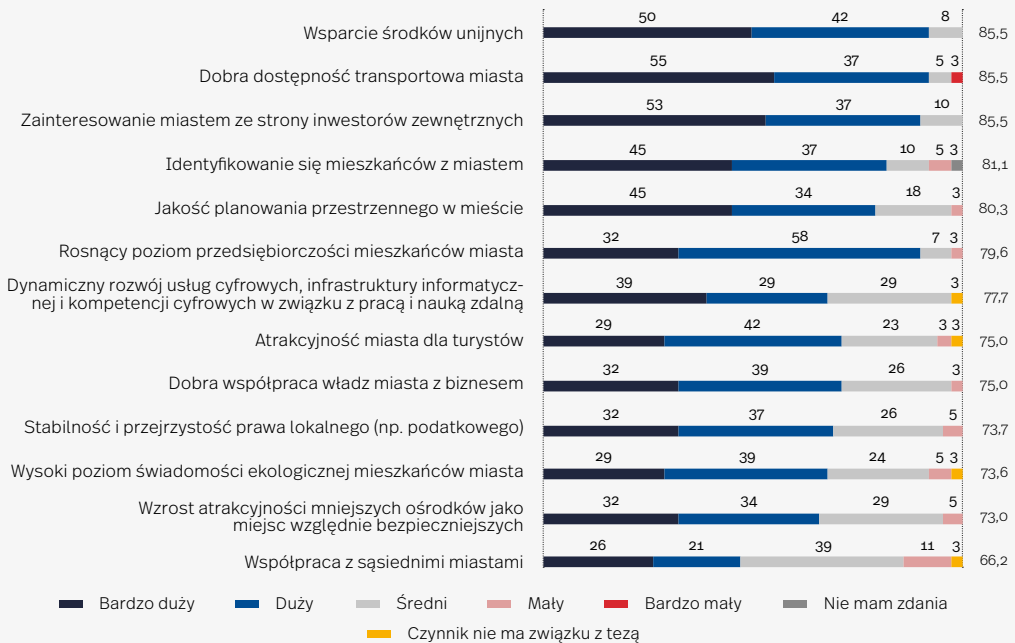
¹ Według tzw. eksperymentalnej prognozy GUS, w latach 2020-2030 r. wszystkim 10 gminom skupienia S1 (tj. tym, które odpowiedziały w II fazie badania), grozi mniej lub bardziej poważna depopulacja (Bełchatów – o 11 proc., Jasło o 9 proc., łącznie w 10 gminach o 45 tys., czyli o 8 proc.). W prognozie nie uwzględnia się jednak faktu przeszacowania aktualnego bilansu ludności gmin peryferyjnych, co w praktyce wykaże z pewnością zbliżający się spis powszechny (2021).

(dopływ środków z zewnątrz), ale też potwierdzające mniejszą pasywność i skupienie się na tych czynnikach, które w większym stopniu zależą od lokalnej polityki rozwoju.

Z kolei za najmniej istotne (57-60) uznano „wysoki poziom świadomości ekologicznej miesz-

kańców miasta”, „wysoki poziom rozwoju e-administracji w mieście”, „dynamiczny rozwój usług cyfrowych, infrastruktury informatycznej i kompetencji cyfrowych w związku z pracą i nauką zdalną”. Widać tu zatem dość spory konserwyzm w ocenie przyszłościowych kierunków rozwoju.

» **Wykres 16. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T2. Nastąpi wysoki napływ ludności do miasta (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)**

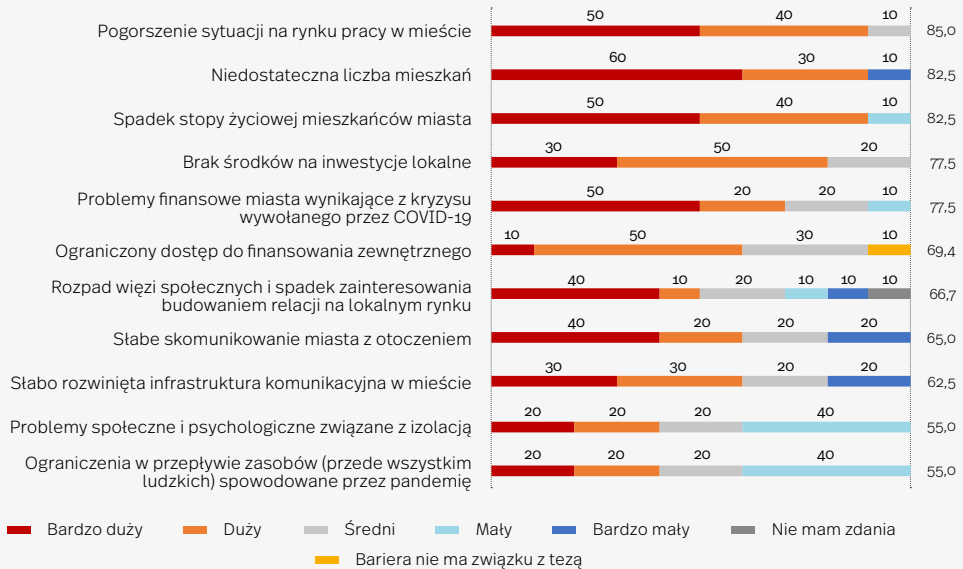

Źródło: opracowanie własne PIE.

W przypadku barier samorządy wskazywały przede wszystkim (82-85) „spadek stopy życiowej mieszkańców miasta”, „niedostateczną liczbę mieszkań” oraz „pogorszenie sytuacji na rynku pracy w mieście”, a na końcu (55) „ograniczenia w przepływie zasobów (przede wszystkim ludzkich) spowodowane przez pandemię” oraz „problemy społeczne i psychologiczne związane z izolacją”. Taki wynik specjalnie nie powinien dziwić,

ponieważ powiązanie atrakcyjności zamieszkania, pracy i kariery z napływem migracyjnym jest współcześnie niepodważalne (to główny mechanizm motywacyjny dla przemieszczeń, często na duże odległości). Natomiast mniemanie o słabszym znaczeniu skutków pandemii wynika zapewne z łagodnego (na tle innych państw) przejścia Polski przez tę zarazę w czasie odpowiadania na pytania, czyli we wrześniu 2020 r.

» **Wykres 17. Oceny wpływu barier na realizację tezy T2. Nastąpi wysoki napływ ludności do miasta (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)**

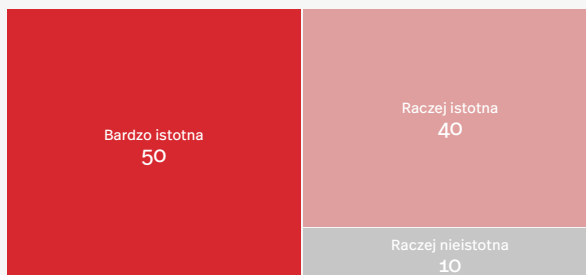
Źródło: opracowanie własne PIE.

Czy nastąpi rozwój branż będących specjalnością miast?

Teza dotycząca rozwoju branż będących specjalnością miasta okazała się niemal tak istotna (87,5 p.), jak w pierwszym przypadku (dopływ zewnętrznych środków). Wynikało to z faktu, że połowa miast wskazała ją jako „bardzo

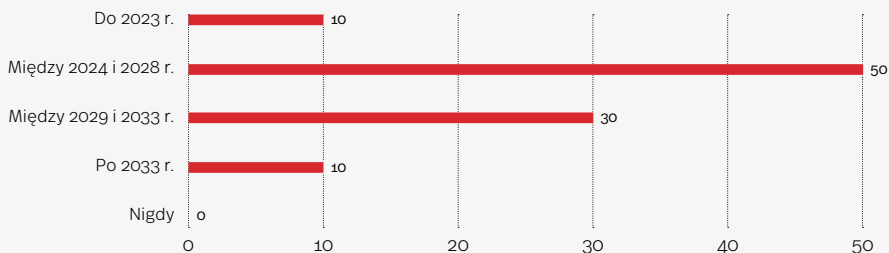
istotną”, a 40 proc. „raczej istotną” (Wykres 18). Prawdopodobieństwo realizacji tezy oszacowano na 65 proc., przy czym zdecydowana większość samorządów (8 na 10) wskazywała na horyzont czasowy między 2024 a 2033 r. (wykres 15).

» **Wykres 18. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S1 tezy T3. Nastąpi rozwój branż będących specjalnością miasta (w proc.)**

Źródło: opracowanie własne PIE.

Wykres 19. Czas realizacji tezy T3. Nastąpi rozwój branż będących specjalnością miasta (w proc.)

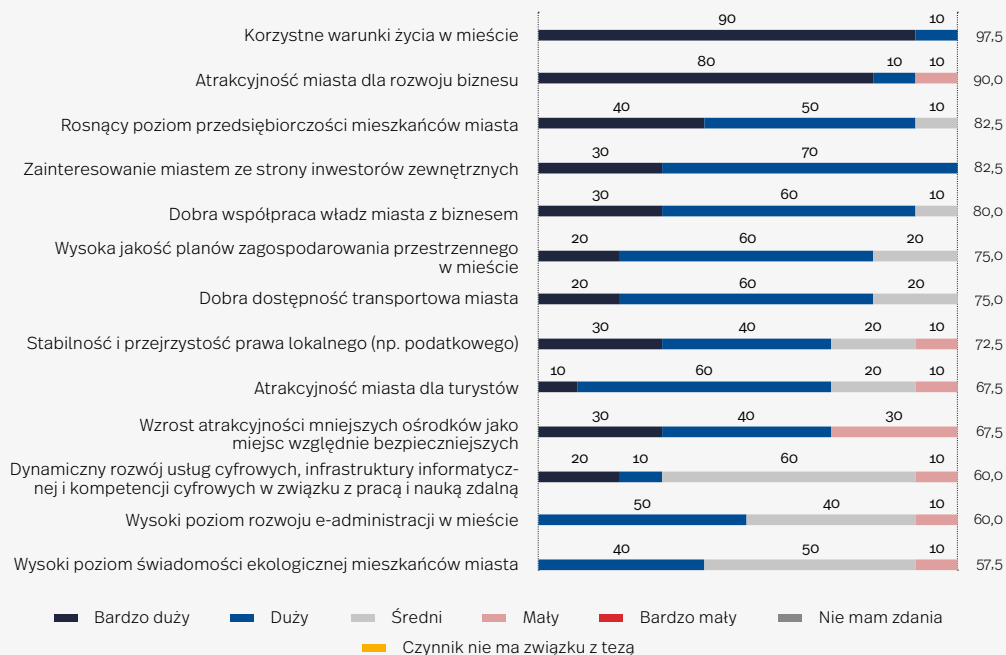

Źródło: opracowanie własne PIE.

Najsilniejsze okazały się czynniki (sumaryczna waga 87-90): „atrakcyjność miasta dla rozwoju biznesu”, „rosnący poziom przedsiębiorczości mieszkańców miasta”, „dobra współpraca władz miasta z biznesem” i „zainteresowanie miastem ze strony inwestorów zewnętrznych”. Z kolei za najmniej ważne (ale na tle pierwszych dwóch tez

były to stosunkowo wysokie wyniki – między 60 a 65) – „wzrost atrakcyjności mniejszych ośrodków jako miejsc względnie bezpieczniejszych w kontekście zagrożenia epidemicznego”, „wysoki poziom świadomości ekologicznej mieszkańców miasta” i „wysoki poziom rozwoju e-administracji w mieście”.

Wykres 20. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T3. Nastąpi rozwój branż będących specjalnością miasta (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)

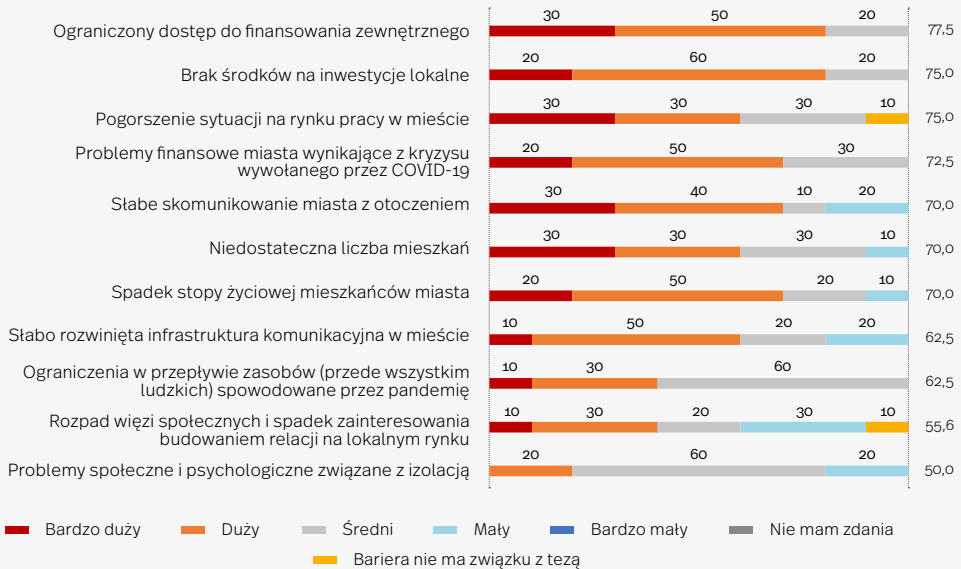

Źródło: opracowanie własne PIE.

Jeśli chodzi o bariery, to najważniejsze okazały się (75-78) „pogorszenie sytuacji na rynku pracy w mieście”, „brak środków na inwestycje lokalne” i „ograniczony dostęp do finansowania

zewnętrznego”, a najmniej ważne (50-56) – „problemy społeczne i psychologiczne związane z izolacją” i „rozpad więzi społecznych i spadek zainteresowania budowaniem relacji na lokalnym rynku”.

» **Wykres 21. Oceny wpływu barier na realizację tezy T3. Nastąpi rozwój branż będących specjalnością miasta (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)**

Źródło: opracowanie własne PIE.

Są to odpowiedzi w istocie dość zbliżone do wyników uzyskanych przy pierwszej tezie (wskazania czynników najważniejszych) lub przy drugiej (wskazania czynników najmniej ważnych), a zatem ich etiologia może być podobna.

Różna jest natomiast pozycja kapitału i spójności społecznej (w pierwszej tezie dość ważna, w trzeciej – znacznie mniej). W sumie warto też zwrócić uwagę na pewną komplementarność odpowiedzi.

Zweryfikowany scenariusz rozwoju miast

Przeprowadzone analizy pozwalają w pewnym stopniu oceniać zasadność postawionej pierwotnie tezy (ścieżki rozwoju), nazwanej jako „Sukces wsparcia”, choć ze względu na wielkość próby, wnioski należy formułować dość ostrożnie. W tym kontekście najbardziej zasadne wydaje

się być założenie o interwencji publicznej, gdyż we wszystkich tezach (a zwłaszcza w pierwszej) przekonanie o sile pomocy zewnętrznej było bardzo duże.

Trzeba ponownie podkreślić, że wpływ pandemii w okresie ankietywania nie musiał być

czynnikiem silniej modyfikującym postawy władarzy miast. Aż 7 z 10 samorządów skupienia S1 wskazało, że „raczej nie będą wprowadzać zasadniczych zmian, będą jedynie optymalizować swe działania”, 2 – że „nie przewidują wprowadzania zmian” lub „nie wiedzą, czy i co będą zmieniać”, a zaledwie 1 miasto (Opoczno) wskazało, że „jest to dobry moment do wprowadzenia zmian”. Warto tu jednak zwrócić uwagę, że w powiecie opoczyńskim wykryto stosunkowo więcej zakazów (już w czerwcu 2020 r. było to ponad 50 na 10 tys. osób), stąd też może bardziej realna niż gdzie indziej siła tego czynnika miała wpływ na odpowiedź².

Tym niemniej wpływ pandemii w skupieniu S1 po uśrednieniu wyników okazał się, w mniemaniu samorządów w przeważającej części obszarów – dość istotny, a wskazania negatywne zdecydowanie przeważały nad pozytywnymi. Spośród 18, w żadnym obszarze nie wskazano „zdecydowanej poprawy”, a „poprawę” jedynie w 3. Wskazywano najczęściej na dość oczywistą poprawę bezpieczeństwa sanitarnego (choć wnioski ten na pierwszy rzut oka nie musi być oczywisty). Natomiast wyraźnie zwracano uwagę (4 wskazania) na „zdecydowane pogorszenie się” sytuacji w budżecie gminnym, przy czym na „poprawę”, a tym bardziej na „zdecydowaną poprawę” nie wskazał nikt. W dość oczywisty sposób wskazywano też na pogorszenie się sytuacji w służbie zdrowia oraz w tych działach, które doświadczyły *lockdownu* (kultura). Wpływ pandemii

raczej nie był odczuwalny w działaniu administracji, gospodarce mieszkaniowej czy dbałości o środowisko przyrodnicze.

Bardziej wyważone (czy też niejednoznaczne) są opinie na temat przyszłości, związane z pytaniem o „zmiany działań w najbliższym roku”. Generalnie w skupieniu S1 najczęstszą odpowiedzią był „brak zmian”. Należy jednak zwrócić uwagę na silne przekonanie o dalszym zadłużaniu miasta (60 proc. wskazań).

Jeśli chodzi o te obszary, od których ściśle zależy realizacja scenariuszy, to co do zasady leżą one poza potencjałem endogenicznym miasta (środki zewnętrzne). Niemniej trzeba podkreślić, że w tym zakresie samorządy zasadniczo nie widziały różnic wynikających z pandemii w „pozyskiwaniu środków zewnętrznych”.

Wyniki ankiety dość wyraźnie zatem wskazują, że dla miast skupienia S1 jeszcze bardziej konieczne niż zakładano, może się okazać wsparcie systemowe. Potwierdza to więc słuszność wybranej przed pandemią strategii (ścieżki) rozwoju. Trzeba jednak pamiętać, że badanie było zrealizowane jeszcze przed tzw. II falą epidemii, przez którą wyprowadzone na podstawie wcześniejszych badań wnioski prawdopodobnie należy znacznie przeformułować. Na przykład z jeszcze większą siłą może wybrzmieć kryzys społeczny, stymulowany nie tylko bieżącą polityką, ale i izolacją, na co zwracały uwagę samorządy w kwestii „rozpadu więzi społecznych i spadku zainteresowania budowaniem relacji na lokalnym rynku”

² Gdyby zastosować kryteria dotyczące stref, na które podzielono kraj w związku z zagrożeniem pandemicznym, powiat opoczyński od kwietnia do końca sierpnia, czyli przez 21 tygodni, 4 tygodnie byłby w strefie „żółtej”, a 2 – w „czerwonej”.

Miasta z potencjałem bez silnych wyróżników

Scenariusze rozwoju miast sprzed pandemii

Skupienie S2 składa się z 35 miast charakteryzujących się dużym zróżnicowaniem pod względem liczby mieszkańców i struktury gospodarczej. W przeważającej części są to ośrodki wielofunkcyjne, a w znacznej – o charakterze ponadregionalnym. Nie posiadają specjalnych wyróżników. Jest to grupa miast zagrożonych wyludnieniem, ale posiadających potencjał rozwojowy, o dość dobrej sytuacji finansowej, o ponadprzeciętnej aktywności inwestycyjnej, z największą liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Impulsem rozwojowym analizowanej grupy miast mogą być istniejące załączki kapitału społecznego, związane z zaangażowaniem i współpracą mieszkańców, władarzy oraz biznesu w celu stworzenia dobrych warunków do rozwoju osobistego i życia w danym mieście. Oczywiście wymagają one wzmocnienia, koordynacji i większego otwarcia na zewnątrz. Dlatego do budowy scenariuszy rozwoju wybraliśmy czynniki, które wywodzą się z potencjału wewnętrznego, na które mogą mieć wpływ wszyscy interesariusze budujący wspólną strategię rozwoju.

Do sformułowania scenariuszy rozwoju miast skupienia S2, czyli miast z potencjałem bez silnych wyróżników, wykorzystano wyniki analizy STEEPVL przeprowadzonej w 2019 r. Celem przeprowadzonej analizy było wyłonienie czynników

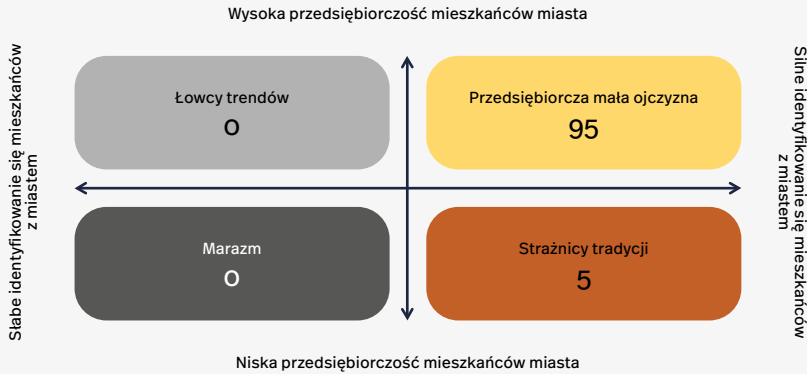
kluczowych, które mają stanowić osie scenariuszy rozwoju miast. Biorąc pod uwagę oceny ważności i niepewności czynników otrzymanych zarówno od przedstawicieli miast, jak i od ekspertów, jako **dwa kluczowe czynniki** do konstrukcji scenariuszy przyjęto:

Przedsiębiorczość mieszkańców miasta oraz **Identyfikowanie się mieszkańców z miastem.**

Cztery możliwe kombinacje wartości czynników kluczowych tworzących osie scenariuszy, pozwoliły określić cztery scenariusze rozwoju średnich miast ze skupienia S2:

- „**Przedsiębiorcza mała ojczyzna**” – scenariusz uwzględniający rozwój miast z wykorzystaniem potencjału lokalnych przedsiębiorstw i silnej identyfikacji mieszkańców z miastem;
- „**Marazm**” – scenariusz uwzględniający rozwój bez potencjału lokalnych przedsiębiorstw i w sytuacji braku identyfikacji mieszkańców z miastem;
- „**Łowcy trendów**” – scenariusz, w którym utrzymuje się wysoki poziom przedsiębiorczości, a spada identyfikowanie się mieszkańców z miastem;
- „**Strażnicy tradycji**” – scenariusz uwzględniający brak przedsiębiorczości mieszkańców miasta, przy założeniu ich identyfikacji z miejscem zamieszkania.

➤ **Rysunek 3.** Osie, nazwy scenariuszy rozwoju miast skupienia S2 oraz prawdopodobieństwo realizacji scenariuszy (w proc.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

W 2020 r. dokonaliśmy weryfikacji scenariuszy rozwoju miast. W badaniu wzięto udział 20 miast reprezentujących badaną grupę. Zdaniem

prawie wszystkich respondentów najbardziej pożądanym scenariuszem jest „Przedsiębiorcza mała ojczyzna”.

Opis pożądanego scenariusza – „Przedsiębiorcza mała ojczyzna” (2019 r.)

Scenariusz uwzględniający rozwój miast z wykorzystaniem potencjału lokalnych przedsiębiorstw i silnej identyfikacji mieszkańców z miastem. Dzięki tym czynnikom możliwe jest zbudowanie w miastach klimatu przedsiębiorczości. Przywiązanie do miasta może być też czynnikiem zatrzymującym niekorzystne trendy demograficzne. Skoro mieszkańcy deklarują takie przywiązanie, to ich odptyw wynika prawdopodobnie z przesłanek ekonomicznych. Biorąc pod uwagę, że w miastach skupienia S2 warunki życia określane są jako dobre, można zakładać, że wzrost zamożności mieszkańców pozwoliłby na utrzymanie zasobów ludzkich. Kierunki rozwoju lokalnej przedsiębiorczości powinny uwzględniać lokalne tradycje, co dodatkowo powinno wzmocnić identyfikację mieszkańców, w tym przedsiębiorców z miastem.

Przywiązanie mieszkańców do miasta może być katalizatorem budowy kapitału społecznego. Ten zaś jest warunkiem koniecznym do tworzenia i wzmocnienia sieci powiązań, w tym o charakterze gospodarczym. Takie powiązania sprzyjają rozwojowi struktur klastrowych. Warto podkreślić, że średnie miasta skupienia S2 oceniają się jako przyjazne dla biznesu. Jest to kolejny czynnik zwiększający prawdopodobieństwo spełnienia się opisywanego scenariusza.

Wśród czynników o charakterze egzogenicznym – w opinii respondentów – szczególne znaczenie ma pomoc skierowana do średnich miast w ramach programów rządowych. Założenia strategiczne dotyczące potrzeby tworzenia programów pomocowych przeznaczonych dla średnich miast zawiera Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR, 2019), według której głównym celem polityki regionalnej

jest efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytorialnych i specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju. Założenia konstruowanego scenariusza wpisują się w realizację powyższego celu, są również związane z celem 11 Agendy ONZ na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju związanym z *uczynieniem miast i osiedli ludzkich bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu* (Agenda 2030, 2015). Należy jednak zwrócić uwagę, że pomoc w postaci programów rządowych – jako czynnik o charakterze politycznym – jest obciążona znacznym ryzykiem. Trudno przypuszczać, że w perspektywie, dla której budowany jest scenariusz, nie nastąpią zmiany polityczne, a co za tym idzie – zmiany priorytetów polityki gospodarczej. Poza tym możliwość realizacji projektów pomocowych zależy od stanu finansów publicznych, a te są już dość mocno obciążone. Na ich stan wpływa także koniunktura gospodarcza. Ta na pewno nie przez cały analizowany okres będzie sprzyjająca. Niemniej jednak w scenariuszu optymistycznym można założyć, że wsparcie średnich miast będzie większe niż dotychczas.

Wsparcie średnich miast ze skupienia S2 powinno być ukierunkowane na lokalną przedsiębiorczość i tworzenie sieci powiązań między podmiotami gospodarczymi oraz szeroko rozumianymi instytucjami otoczenia biznesu. Należy tworzyć silne marki regionalne i lokalne, a także stawiać na specjalizację gospodarki w kierunkach tradycyjnie związanych z lokalną działalnością. Należy również wzmocnić infrastrukturę gospodarczą, która zwiększy dostępność miast dla inwestorów zewnętrznych i ułatwi rozwój inwestorom wewnętrznym. Istotną rolę będzie również odgrywać zrównoważona mobilność miejska, która ułatwi przemieszczanie się mieszkańców zarówno wewnątrz miasta, jak i między sąsiadującymi jednostkami, z którymi miasta skupienia S2 współpracują

bądź rozpoczną współpracę w sferze gospodarczej i społecznej (*Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu 2030*, 2019).

W centrum zainteresowania scenariusza optymistycznego powinien być człowiek, a działania w sferze gospodarczej powinny zostać podporządkowane osiągnięciu celów związanych z poziomem i jakością życia obywateli. W analizowanych miastach wysoko oceniano działania związane z szeroko rozumianymi usługami, w szczególności zaawansowanymi technologicznie. Rozwój usług pozostaje wrażliwy na sytuację na rynku pracy, dlatego ważne jest, aby stwarzać warunki mogące poprawić dostępność zasobów pracy w badanych miastach. Biorąc pod uwagę szczególnie duży wskaźnik obciążenia demograficznego warto rozważyć programy aktywizujące zawodowo osoby starsze.

Miasta skupienia S2 mają przeważnie charakter ponadlokalny lub ponadregionalny, a dodatkowo w związku z procesem deaglomeracji stanowią dobre miejsce do lokowania centralnych urzędów czy instytucji. Czynnikiem, jakim jest przywiązanie do miasta, należałoby wzmacniać „rozciągając” jego zasięg oddziaływania także na inne obszary w szczególności powiązane funkcjonalnie z miastem. Chodzi tu o np. sąsiadujące z nim gminy. Warto skorzystać z doświadczeń innych miast i obszarów funkcjonalnych z tzw. „dobrych praktyk” w tym obszarze działalności, w tworzeniu kapitału współpracy, a także ze źródła jakim jest tworzona na podstawie założeń zapisanych w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* (2017) krajowa sieć współpracy miast umożliwiająca wymianę wiedzy i najlepszych praktyk nt. zrównoważonego rozwoju miast. Należy wspierać tworzenie regionalnych ugrupowań o charakterze formalnym i nieformalnym oraz realizację wspólnych inwestycji. Również sieci gospodarcze, m.in. klastry, powinny skupiać także podmioty

zlokalizowane na obszarach sąsiadujących z miastem. W konsekwencji miasta wzmocnią swoje atuty, co spowoduje, że mają szansę

na przesunięcie się w kierunku skupienia S3, czyli miast będących lokomotywami rozwoju rynków lokalnych – miast innowacyjnych.

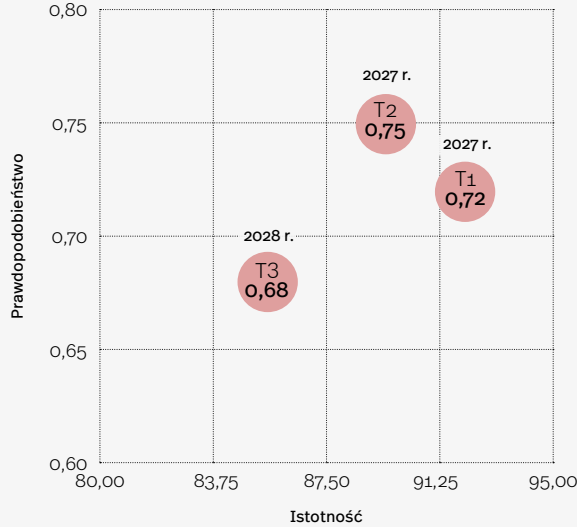
Weryfikację tego scenariusza przeprowadziliśmy na podstawie analizy wyników badań otrzymanych od 20 przedstawicieli miast ze skupienia S2. Tę próbę stanowi 67 proc. miast zbadanych rok wcześniej, co pozwala na wnioskowanie o wszystkich 35 miastach zbadanych poprzednio. Oceniane tezy delfickie dotyczące pożądanego scenariusza rozwoju miast ze skupienia S2, czyli miast z potencjałem, ale bez silnych wyróżników, brzmią następująco:

- **T1. Miasto będzie się charakteryzować wysoką przedsiębiorczością mieszkańców.**
- **T2. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem.**
- **T3. Dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta.**

Zdaniem respondentów bardzo duże znaczenie dla rozwoju miast ma teza T2. **Miesz-**

kańcy będą silnie identyfikować się z miastem, a prawdopodobieństwo jej realizacji wynosi 75 proc., przy czym połowa badanych uważa, że teza ta może zrealizować się w ich miastach nie później niż w 2027 r. (mediana). Wysokim prawdopodobieństwem (72 proc.) charakteryzuje się teza T1. dotycząca wysokiej przedsiębiorczości mieszkańców. Znaczenie tej tezy dla rozwoju miast jest jeszcze większe, bowiem wskaźnik istotności wynosi 92,11 p., a mediana czasu realizacji wskazuje na 2027 r. Najniższym prawdopodobieństwem (68 proc.) i najmniejszym znaczeniem dla rozwoju (85,53 p.) spośród trzech tez charakteryzuje się teza T3, zgodnie z którą dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta. Połowa badanych miast uważa, że teza ta ma szansę na realizację w ich samorządach nie wcześniej niż w 2028 r.

➤ **Wykres 22.** Istotność dla rozwoju miasta, prawdopodobieństwo oraz mediana czasu realizacji tezy delfickich w miastach ze skupienia S2

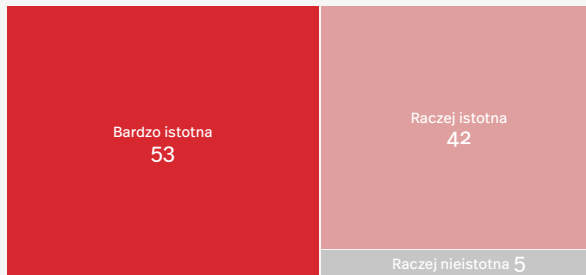
Źródło: opracowanie własne PIE.

Czy miasta będą się charakteryzować wysoką przedsiębiorczością mieszkańców?

Pierwsza teza sformułowana w badaniu brzmi następująco: Miasta będą się charakteryzować wysoką przedsiębiorczością mieszkańców. Zdaniem respondentów jest to teza bardzo istotna (68 proc.) lub raczej istotna (32 proc.) (wykres 23). Wysoka wartość wskaźnika

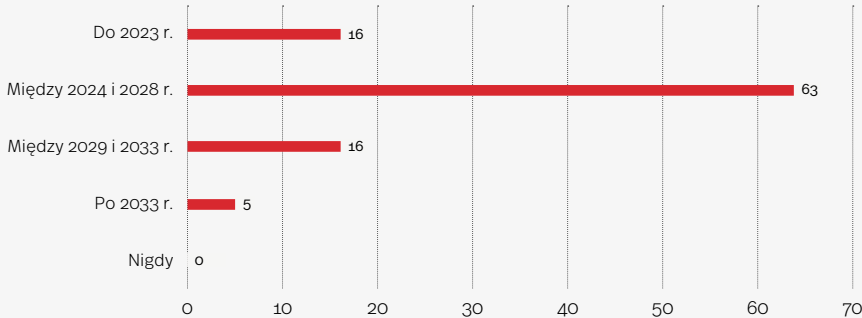
istotności (WIT1) tezy równa 92,11 potwierdza jej rangę. Badane miasta określiły tę tezę jako znacznie prawdopodobną (PT1 = 0,72). Największa część respondentów (68 proc.) jest zdania, że teza może być zrealizowana między 2024 r. i 2028 r. (wykres 24).

➤ **Wykres 23.** Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S2 tezy T1. Miasta będą się charakteryzować wysoką przedsiębiorczością mieszkańców (w proc.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

» Wykres 24. Czas realizacji tezy T1. Miasta będą się charakteryzować wysoką przedsiębiorczością mieszkańców (w proc.)

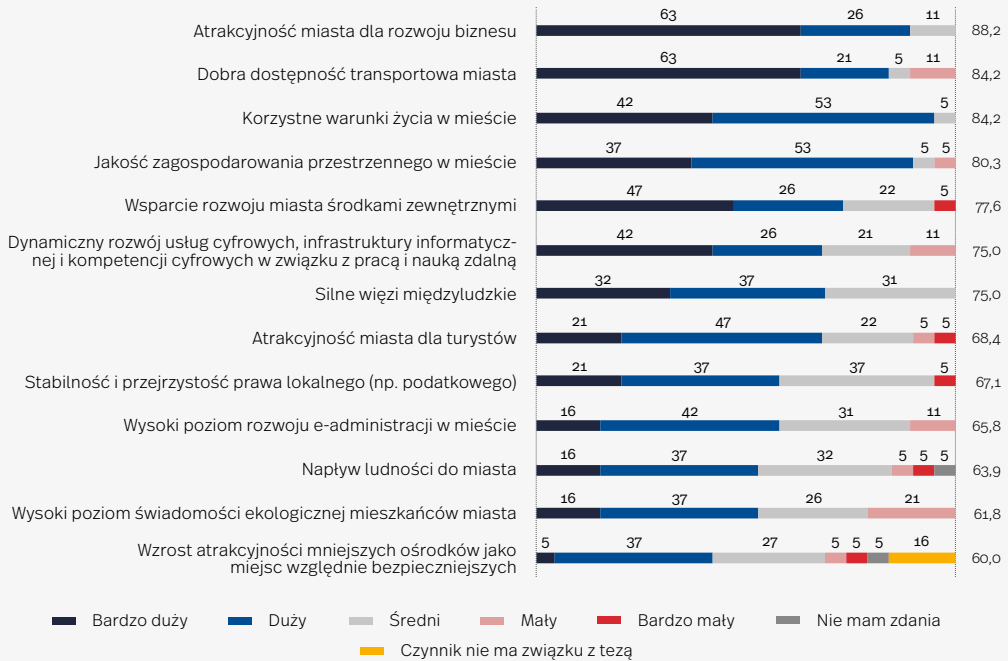

Źródło: opracowanie własne PIE.

Przedsiębiorczość mieszkańców jest wypadkową wielu elementów. Zależy od cech, tradycji, zdolności i determinacji samego przedsiębiorcy, ale w znacznym stopniu może być również stymulowana warunkami tworzonymi przez miasto. Zdaniem respondentów najważniejszymi czynnikami wpływającymi na wysoką przedsiębiorczość mieszkańców są: atrakcyjność miasta dla rozwoju biznesu, dostępność transportowa, korzystne warunki życia, a także jakość zagospodarowania przestrzennego w mieście. Nie mniej istotną rolę odgrywa dostępność środków zewnętrznych na rozwój miasta oraz trendy globalne związane z cyfryzacją, które nabrały szczególnie dynamicznego tempa w związku z pandemią COVID-19 i wynikającą z zagrożenia epidemicznego potrzebą szybkiego dostosowania się do nowych warunków pracy i kształcenia na odległość. Istotny jest tu również rozwój e-administracji. Kolejnym ważnym czynnikiem są silne więzi międzyludzkie, które nabierają szczególnego znaczenia w obecnej sytuacji. Dzięki współpracy między mieszkańcami, przedsiębiorcami i instytucjami łatwiej jest podjąć

szybsze działania ograniczające negatywne skutki pandemii. Średnie miasta odznaczają się często znacznym potencjałem do rozwoju turystyki, dlatego ich atrakcyjność pod tym względem jest oceniana równie wysoko. Podobnie jak stabilność i przejrzystość lokalnego prawa (np. podatkowego), która w obecnych warunkach kryzysu gospodarczego nabiera wyjątkowego znaczenia. Miasta rozwijają się dla swoich mieszkańców, dlatego z tego punktu widzenia kluczowy jest ich napływ. Kolejnym czynnikiem, co prawda wskazanym jako jeden z mniej istotnych, ale wpisującym się w tendencję ogólnosiątkową związaną ze zmianami klimatycznymi, jest wysoki poziom świadomości ekologicznej mieszkańców miasta. Jako najmniej ważny czynnik wskazano wzrost atrakcyjności mniejszych ośrodków jako miejsc względnie bezpieczniejszych w kontekście zagrożenia epidemicznego. Należy jednak zwrócić uwagę, że może on stać się szansą na rozwój w takich obszarach działalności miasta, które do tej pory były mniej widoczne z uwagi na znaczną konkurencję ze strony dużych ośrodków miejskich, jak np. turystyka.

» Wykres 25. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T1. Miasta będą się charakteryzować wysoką przedsiębiorczością mieszkańców (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

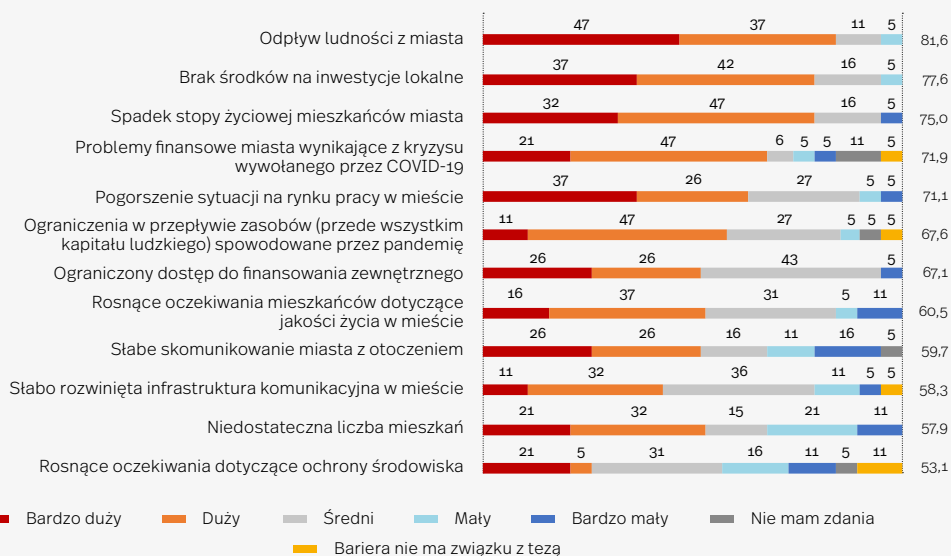
Respondenci wypowiedzieli się również na temat barier rozwoju miast jako ośrodków o wysokiej przedsiębiorczości mieszkańców. Kluczowym problemem z tego punktu widzenia jest odpływ mieszkańców, który wpływa negatywnie zarówno na możliwości finansowe miast, jak również na klimat i chęci do rozwoju pozostałych mieszkańców. Wyludnione miasta mają bardzo słabe perspektywy rozwojowe. Z pierwszej bariery, a dodatkowo w wyniku negatywnych skutków przedłużającej się pandemii COVID-19, wynikają kolejne, dotyczące braku środków na inwestycje lokalne, spadku stopy życiowej mieszkańców miasta, problemów finansowych miasta wynikających z kryzysu gospodarczego, a w konsekwencji pogorszenia sytuacji na lokalnym rynku pracy. Istotną barierą

z punktu widzenia przedsiębiorczości mieszkańców są ograniczenia w przepływie kapitału ludzkiego, który mógłby wypełnić lukę na rynku pracy, czy ograniczony dostęp do finansowania zewnętrznego. Z drugiej strony wyzwaniem dla miast stają się rosnące oczekiwania mieszkańców dotyczące jakości życia oraz poprawy skomunikowania miasta z otoczeniem, jak również rozwój infrastruktury komunikacyjnej i mieszkaniowej. Tendencje globalne dotyczące rosnących oczekiwań w zakresie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju miast kładą nacisk na rozwój miast zielonych, produktywnych i sprawiedliwych, na przeciwdziałanie betonowaniu terenów i zmianom klimatycznym, selektywną zbiórkę odpadów, wskazują na potrzebę transformacji ciepłownictwa, czyli

np. zmianę, szczególnie w przypadku budownictwa jednorodzinnego, ogrzewania paliwami stałymi na ciepłownictwo systemowe i wykorzystanie w znacznie większym zakresie energii ze źródeł odnawialnych. Są to oczekiwania istotne, a jednocześnie bardzo trudne do realizacji, w szczególności w związku ze znacznymi ograniczeniami

budżetowymi. Uwidacznia się potrzeba takiego pokonywania zidentyfikowanych barier, które widziane jako wyzwania staną się podstawą do ambitnego rozwoju miast, w kierunku inwestycji wpływających na powiększenie w najbliższej perspektywie oszczędności jego mieszkańców i stabilizowanie sytuacji finansowej miast.

» **Wykres 26. Oceny wpływu barier na realizację tezy T1. Miasto będzie się charakteryzować wysoką konkurencyjnością na tle innych miast (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)**

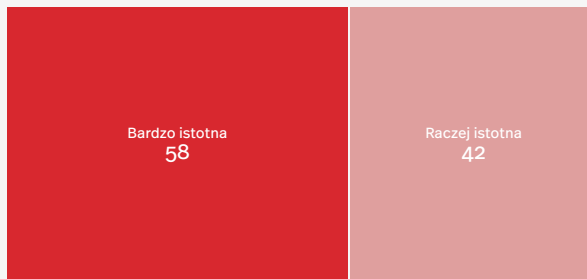
Źródło: opracowanie własne PIE.

Czy mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem?

Zdaniem respondentów teza dotycząca silnej identyfikacji mieszkańców z miastem jest bardzo istotna (58 proc.) lub raczej istotna (42 proc.) (wykres 27). Wysoka wartość wskaźnika istotności (WIT2) tezy równa 89,47 potwierdza

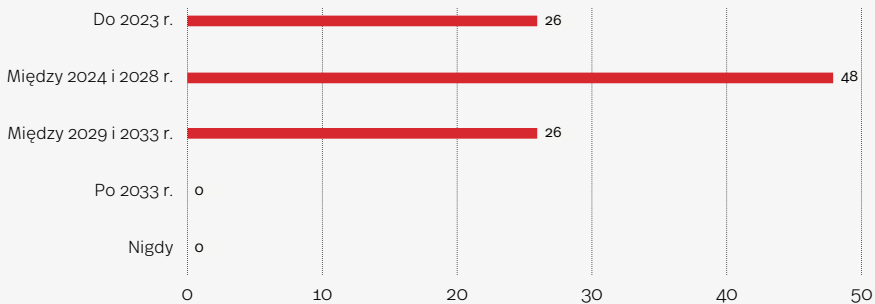
jej znaczenie. Badane miasta określiły tę tezę jako wysoce prawdopodobną (PT2 = 0,75). Blisko połowa respondentów (48 proc.) jest zdania, że teza może być zrealizowana między 2024 r. i 2028 r. (wykres 28).

» **Wykres 27.** Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S2 tezy T2. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

» **Wykres 28.** Czas realizacji tezy T2. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

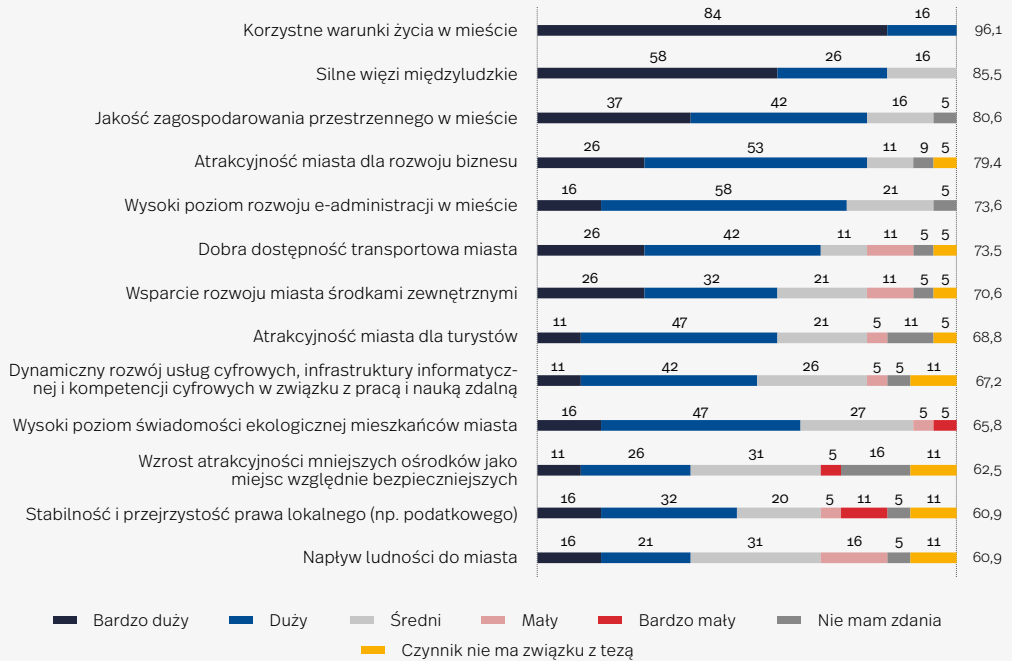
Kluczowym czynnikiem wpływającym na realizację tej tezy są korzystne warunki życia w mieście. Miasta szczęśliwe to miasta kompaktowe, miasta stworzone dla ludzi, miasta o dobrze zagospodarowanej przestrzeni publicznej, pozwalające realizować plany zawodowe, rozwijać się i spędzać czas wolny w ciekawy sposób. Takie ośrodki przyciągają mieszkańców, którzy będą się z nimi identyfikować. Ważną rolę odgrywają również silne więzi międzyludzkie. Zadaniem władarzy miast jest stwarzanie możliwości do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, do realizacji projektów, które chętnie będą inicjowane przez różne grupy społeczne, co w efekcie wzmocni kapitał społeczny. Mieszkań-

cy zechcą rozwijać się w miejscu swojego zamieszkania, jeżeli będą mieli stworzony dobry klimat do prowadzenia biznesu, jeżeli z ich punktu widzenia miasto będzie pod tym względem atrakcyjne, o stabilnym i przejrzystym prawie lokalnym, będzie rozwinięte technologicznie, dostępne transportowo, będzie przyciągało zarówno mieszkańców, jak i turystów. Dlatego tak istotne jest sprostanie rosnącym oczekiwaniom mieszkańców dotyczących jakości życia w mieście, tym trudniejsze w relacji do spadającej stopy życiowej mieszkańców wywołanej kryzysem gospodarczym, którego skutkiem jest pogorszenie się sytuacji na rynku pracy oraz problemy z dostępem do własnych i zewnętrznych

środków na inwestycje lokalne. Respondenci zwrócili również uwagę na problemy dotyczące niedostatecznej liczby mieszkań oraz stałości w roz-

woju infrastruktury komunikacyjnej i dostępności otoczenia, które mogą negatywnie wpływać na stopień identyfikacji mieszkańców z miastem.

» **Wykres 29. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T2. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)**

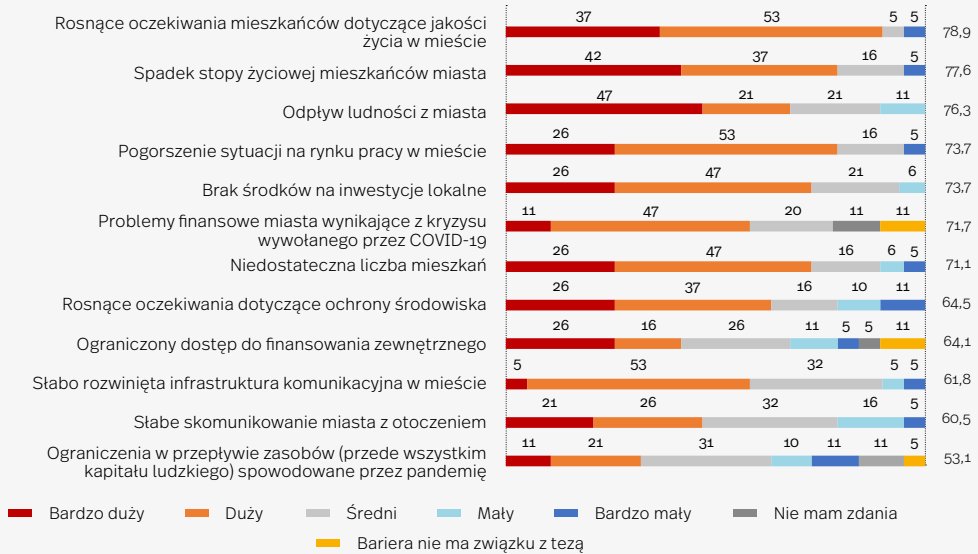

Źródło: opracowanie własne PIE.

Ważnym wyzwaniem jest promowanie aktywności mieszkańców, którzy dzięki współpracy i zaangażowaniu mogą wspomóc wło-

darzy w przewyżnianiu najważniejszych barier wpływających na wyludnianie się miast.

➤ **Wykres 30. Oceny wpływu barier na realizację tezy T2. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)**

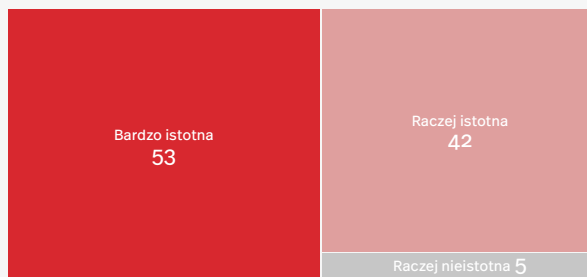
Źródło: opracowanie własne PIE.

Czy dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miast?

Zdaniem większości respondentów trzecia teza, dotycząca dynamicznego rozwoju usług, który stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta, jest również bardzo istotna (53 proc.) lub raczej istotna (42 proc.) (wykres 31). Wysoka wartość wskaźnika istotności (W_{T3}) tezy równa 85,53 potwierdza jej

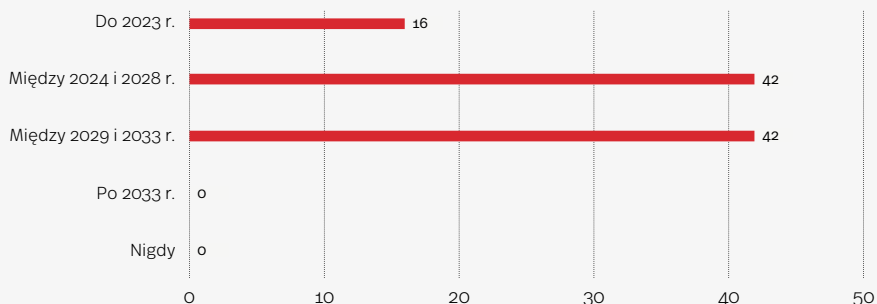
rolę. Badane miasta określiły tę tezę jako umiarkowanie prawdopodobną ($P_{T3} = 0,68$). 42 proc. respondentów jest zdania, że teza może być zrealizowana między 2024 r. i 2028 r. i również 42 proc., że między 2029 r. i 2033 r. (wykres 32). Widać większą zachowawczość w ocenie możliwości realizacji tej tezy.

➤ **Wykres 31. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S2 tezy T3. Dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta (w proc.)**

Źródło: opracowanie własne PIE.

» Wykres 32. Czas realizacji tezy T3. Dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta (w proc.)

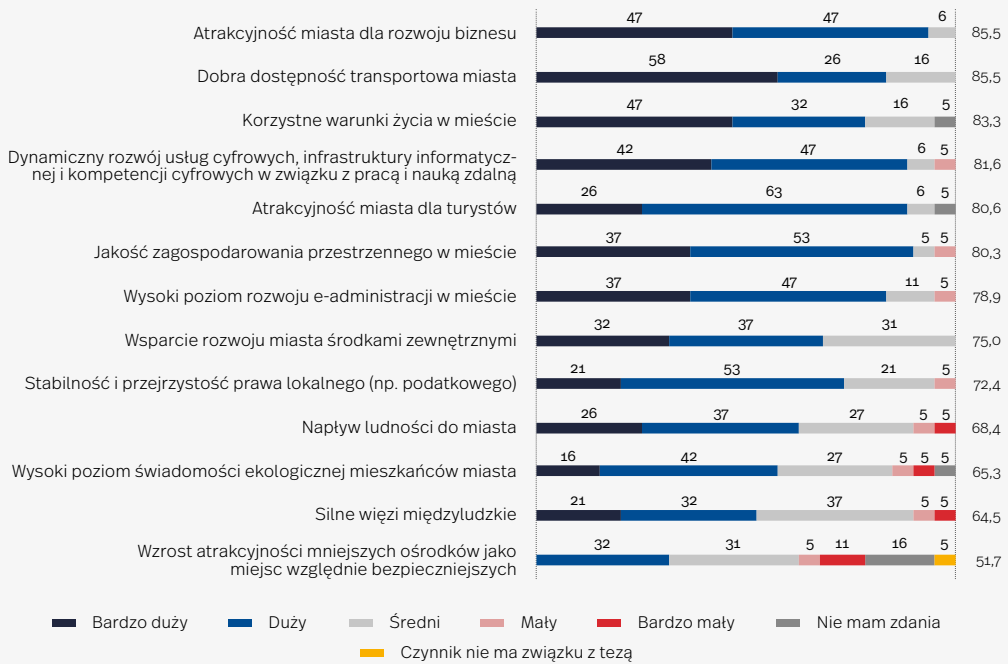

Źródło: opracowanie własne PIE.

Sektor usług odznacza się największą dynamiką rozwoju na świecie, dlatego jest ważną szansą rozwoju średnich miast, szczególnie w kontekście decentralizacji usług publicznych. Zdaniem respondentów powodzenie realizacji tej tezy jest zależne od warunków tworzących atrakcyjność inwestycyjną miast, takich jak: dobra dostępność transportowa, klimat dla rozwoju biznesu, stabilność i przejrzystość prawa lokalnego, pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego czy jakość życia w mieście. Niemniej istotne są również trendy światowe związane z potrzebą transformacji cyfrowej wpływającą na dynamiczny rozwój usług cyfrowych, infrastruktury informatycznej i kompetencji cyfrowych. Wiele branż rozwija się dzięki dostępowi do wysokiej jakości rozwiązań technologicznych. We współczesnym świecie mniej ważne staje

się miejsce pracy niż umiejętności cyfrowe i dostęp do odpowiedniej infrastruktury umożliwiającej pracę zdalną. Przeciąająca się sytuacja epidemiczna wymusiła konieczność przyspieszenia rozwoju w tym zakresie – w celu poprawy bezpieczeństwa mieszkańców, a także możliwości realizacji funkcji zawodowych, edukacyjnych oraz większego dostępu do kultury w okresie pandemii. Braki w obszarze rozwoju cyfrowego wpływają na wykluczenie społeczne i mogą stanowić bardzo groźną barierę rozwojową średnich miast. Bariera ta mogłaby zostać pokonana, gdyby miasta miały lepszy dostęp do środków zewnętrznych, ponieważ ich własne środki są niewystarczające, a wręcz uległy pomniejszeniu w wyniku pandemii i zubożenia mieszkańców. To bardzo istotne wyzwanie, który musi zostać podjęte, aby zatrzymać odpływ mieszkańców średnich miast.

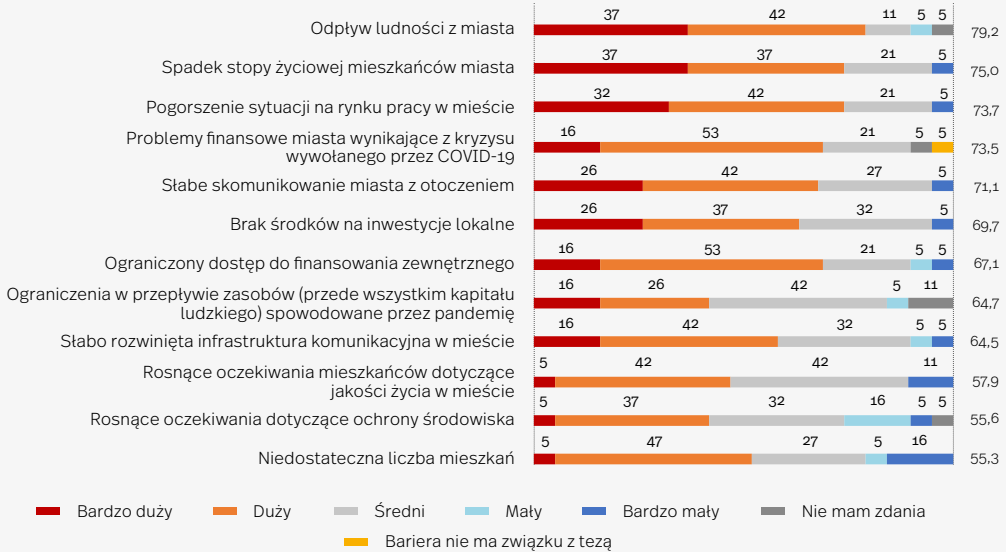
Wykres 33. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T3. Dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

» Wykres 34. Oceny wpływu barier na realizację tezy T3. Dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

Zweryfikowany scenariusz rozwoju miast

Realizacja scenariusza „Przedsiębiorcza mała ojczyzna” może być zagrożona ze względu na obecną sytuację związaną z pandemią COVID-19 i jej skutki ekonomiczne, które wpływają na obydwie osie identyfikujące scenariusze rozwoju. Przede wszystkim chodzi o stale pogarszające się warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Małe i średnie firmy mogą zostać najbardziej dotknięte skutkami *lockdownu*. Odrabianie strat i przywrócenie poziomu przedsiębiorczości sprzed pandemii może być długie i kosztowne. Wymaga od przedsiębiorców dostosowania się do realiów gospodarczych przez dywersyfikację działalności, poprawę bezpieczeństwa, a często nawet zmianę profilu. Drugi wymiar, czyli identyfikacja mieszkańców z miastem, wydaje się być mniej narażony na niekorzystne zmiany wywołane pandemią. Jednak jest to czynnik, na który kluczowy wpływ mają

aspekty psychologiczne i socjologiczne. O ile w pierwszej fazie epidemii relacje między ludźmi cechowały takie zjawiska jak wzajemna pomoc, poszukiwanie nowych sposobów komunikowania się itp., to przy drugiej fali pandemii widać negatywne skutki życia w poczuciu niepewności i świadomości ponoszonych strat. Rodzi to napięcia społeczne, które mogą osłabiać kapitał społeczny i więzi między ludźmi oraz między ludźmi i otoczeniem lokalnym. Podczas badań zauważyliśmy, że pojawiło się bardzo duże zapotrzebowanie na rozwój usług społecznych związanych ze wsparciem psychologicznym, które może stanowić szansę dla miast średnich z badanej grupy, będących dobrym miejscem do lokowania tego typu ośrodków i rozwoju działalności okołoustugowej. Średnie miasta odznaczają się mniejszymi skupiskami ludzi, są rozproszone, a tym samym bardziej bezpieczne pod kątem możliwości

rozprzestrzeniania się pandemii, co stanowi obecnie ich wielką przewagę konkurencyjną.

W scenariuszu założono utrzymanie tendencji polegającej na wzroście zainteresowania małymi i średnimi miastami w polityce państwa. Jednak w obliczu nieuchronnego kryzysu finansów publicznych, nawet w warunkach utrzymania tych priorytetów, należy liczyć się ze zmniejszeniem środków. Z drugiej strony na arenie europejskiej i krajowej pojawiają się nowe możliwości uzyskania wsparcia, wynikające np. z Planu Odbudowy dla Europy bazującego na nowym Instrumencie na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (*Recovery and Resilience Facility*, RRF), którego celem jest odbudowa gospodarki i zapobieganie wzrostowi różnic gospodarczych w UE po kryzysie. W Polsce podstawę ubiegania się o wsparcie z RRF stanowi Krajowy Plan Odbudowy (KPO) – dokument planistyczny, którego ramy obecnie są tworzone, mający stanowić podstawę finansowania z RRF (w postaci grantów lub pożyczek) przy realizacji reform oraz niezbędnych inwestycji. Niewątpliwie może się przyczynić do złagodzenia negatywnych skutków pandemii.

W trudnej sytuacji globalnego kryzysu gospodarczego wywołanego pandemią można zidentyfikować również pewne szanse rozwojowe dla mieszkańców badanej grupy miast. Zerwane globalne łańcuchy dostaw sprawiły, że wzrasta zainteresowanie inwestowaniem w produkcję w kraju, w tym w mniejszych ośrodkach. Może to rodzić nadzieję, że w miejsce zlikwidowanych przedsiębiorstw, szczególnie ze sfery usługowej, powstaną nowe – produkcyjne, bazujące w znacznym stopniu na lokalnych produktach

i tradycjach, co jest silną stroną analizowanych miast. W takiej sytuacji czynnikiem jakim jest lokalna przedsiębiorczość może dalej być jednym z wyznaczników ścieżki rozwoju omawianej grupy miast. W tym świetle postulowane w scenariuszu działania takie jak tworzenie silnych marek regionalnych i lokalnych oraz koncentrowanie się na działalnościach stanowiących lokalne specjalizacje wydają się aktualne. Wzmacnianie infrastruktury gospodarczej w celu zwiększenia dostępności dla inwestorów oraz budowa zrównoważonej mobilności miejskiej są nadal pożądane. Kolejny cel, którym jest podnoszenie poziomu i jakości życia obywateli może okazać się trudniejszy do zrealizowania ze względu na wspomniane przewidywane ograniczenia finansowe. Z drugiej jednak strony opisane wcześniej przyspieszenie elektroniczacji usług, w tym publicznych, daje tu nowe możliwości. W dalszym ciągu priorytetem powinno być tworzenie powiązań funkcjonalnych miast z sąsiadującymi z nimi obszarami. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, gdy środków finansowych, które można pozyskać z zewnątrz, będzie mniej. Wykorzystując je wspólnie do realizacji ponadlokalnych celów można osiągnąć efekt synergii. Aktualizowana w 2020 r. Krajowa Polityka Miejska stwarza perspektywę urealnienia proponowanej ścieżki rozwoju, zakładając rozwój miast silnych i odpornych, zapewniających wysoką jakość życia mieszkańców, miast wykorzystujących nowe rozwiązania technologiczne. Pomoże zapewnić by miasta były zielone, produktywne, czyli stwarzające warunki do rozwoju przedsiębiorczości, a także sprawiedliwe, otwarte na potrzeby swoich mieszkańców i osób zewnętrznych.

Lokomotywy rozwoju rynków lokalnych

Scenariusze rozwoju miast sprzed pandemii

Miasta ze skupienia S3, nazwane lokomotywami rozwoju rynków lokalnych, to przeważnie ośrodki ponadlokalne wielofunkcyjne, aglomeracje, ośrodki regionalne o najlepszej sytuacji społeczno-gospodarczej. Są to miasta mocno zróżnicowane pod względem potencjału ludnościowego. Wyróżniają się ponadprzeciętnie wysokim stopniem rozwoju na tle innych średnich miast. Przede wszystkim charakteryzują się dobrą sytuacją ekonomiczną (najwyższe średnie dochody na jednego mieszkańca, wysoki udział dochodów własnych na jednego mieszkańca w dochodach miasta ogółem). W miastach tych obserwujemy dobrze rozwiniętą

przedsiębiorczość mieszkańców o czym informuje najwyższy w średnich miastach wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na tysiąc mieszkańców.

W pierwszej edycji raportu z 2019, tj. w okresie przed pandemią, opracowano cztery warianty scenariuszy rozwoju dla miast z grupy lokomotyw rozwoju rynków lokalnych, używając do ich wyodrębnienia dwóch czynników osiowych: 1) wysoki poziom nakładów inwestycyjnych w mieście; 2) jasne i przejrzyste przepisy prawne w Polsce. Umożliwiło to identyfikację czterech alternatywnych scenariuszy rozwoju miast ze skupienia S3 w perspektywie 2035 r.

➤ **Rysunek 4.** Osie, nazwy scenariuszy rozwoju miast skupienia S3 oraz prawdopodobieństwo realizacji scenariuszy (w proc.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

Przy tworzeniu scenariuszy przyjęliśmy, że wysoki poziom realizacji danego czynnika oznacza sytuację korzystną dla miasta, zaś niski – niekorzystną. W szczególności oznacza to, że

jasne i przejrzyste przepisy prawne w Polsce są czynnikiem sprzyjającym rozwojowi (np. przez zmniejszanie kosztów dostosowań i ryzyka wynikającego ze zmienności otoczenia prawnego),

zaś wysoki poziom nakładów inwestycyjnych jest utożsamiany z inwestycjami skutecznie i efektywnie zrealizowanymi, służącymi celom rozwoju

społecznego, gospodarczego i środowiskowego gminy (nie występuje zjawisko przeinwestowania i utrata stabilności budżetowej w mieście).

Opis pożądanego scenariusza – „Pędząca lokomotywa” (2019 r.)

Miasta w tym scenariuszu – działając w warunkach jasnych i przejrzystych przepisów prawnych w Polsce – osiągają swoje cele rozwojowe przez wysoki poziom nakładów inwestycyjnych. Jasne i stabilne prawo prowadzi do spadku kosztów transakcyjnych i sprzyja podejmowaniu odważnych projektów rozwojowych.

Stabilne otoczenie prawne stwarza dobre warunki dla realizacji śmiałych zamierzeń rozwojowych, długofalowego planowania oraz prowadzenia racjonalnej gospodarki budżetowej w gminie. Ze stabilności i przejrzystości prawa korzystają mieszkańcy i przedsiębiorcy. Poczucie bezpieczeństwa i wysoka ocena jakości systemu prawnego sprzyja zadowoleniu mieszkańców z jakości życia, pozytywnie oddziałuje na nastroje konsumenckie, co przekłada się na wzrost wydatków konsumpcyjnych. Dobre nastroje korelują z otwartością mieszkańców na zmiany oraz stymulują rozwój innych postaw społecznych. Mieszkańcy zakorzeniają się w swoim mieście, dbają o relacje dobrosąsiedzkie, rośnie poziom identyfikowania się z miastem. Uwaga mieszkańców jest zwrócona w stronę poprawy jakości środowiska przyrodniczego i społecznego. Coraz częściej angażują się w inicjatywy obywatelskie służące poprawie jakości życia w mieście a przy tym inwestują w swoje kompetencje i korzystają z coraz szerszej oferty kształcenia ustawicznego. Filarem marki miasta staje się przywiązanie mieszkańców do swojej małej ojczyzny, któremu towarzyszy wzrost partycypacji w zarządzaniu lokalnym oraz chęci zaspokajania potrzeb zawodowych, edukacyjnych, kulturalnych i rekreacyjnych blisko miejsca zamieszkania.

Wysokiej jakości otoczenia prawnego towarzyszy rosnąca sprawność postępowań ad-

ministracyjnych oraz stabilność i przejrzystość prawa lokalnego, w tym ważnego dla mieszkańców i przedsiębiorców prawa podatkowego. Rosnąca kultura prawna przekłada się także na coraz lepszy ład przestrzenny oraz ogólnie – na większą kulturę planowania lokalnego, nie tylko w sprawach przestrzennych, ale także innych polityk lokalnych, jak oświatowej, transportowej, społecznej i in.

Efektom rosnącej przejrzystości i stabilności prawa krajowego oraz lokalnego jest spadek kosztów transakcyjnych (w tym kosztów zabezpieczeń oraz dostosowań) ponoszonych przez administrację samorządową, co uwalnia znaczące zasoby kadrowe i czasowe, prowadząc do ogólnego wzrostu sprawności działania władzy samorządowej. Wzrost zdolności instytucjonalnych samorządu miejskiego w połączeniu z niższymi kosztami inicjowania i realizacji inwestycji skutkuje wzrostem nakładów publicznych na realizację projektów rozwojowych o znaczeniu strategicznym. Projekty te są nakierowane na hamowanie negatywnych tendencji demograficznych, wzrost konkurencyjności gospodarki lokalnej oraz zapewnianie społecznych i środowiskowych podstaw dla zrównoważonego wzrostu w długim horyzoncie czasowym. Realizowane inwestycje stają się filarem długookresowej wizji kompaktowego miasta średniego.

Miasto przechodzi stopniową transformację do modelu *smart city*, co sprzyja jego rozwojowi gospodarczemu przy jednoczesnej poprawie jakości życia mieszkańców. Miasto podejmuje inwestycje w infrastrukturę niezbędną do wzmocnienia specjalizacji gospodarczej, w duchu strategii miasta inteligentnego. Dokonane z sukcesem inwestycje środków publicznych w rozwój technologii cyfrowych służących miesz-

kańcom i przedsiębiorcom, w inteligentny transport, e-administrację, ochronę środowiska naturalnego oraz mieszkalnictwo zwiększają atrakcyjność inwestycyjną ośrodka dla funduszy prywatnych. Skutecznie realizowana strategia inteligentnych specjalizacji oraz wsparcia innowacyjności biznesu skutkuje wzrostem przedsiębiorczości oraz zwiększeniem udziału firm sektora kreatywnego. Przedsiębiorstwa uzyskują wsparcie od dobrze rozwiniętego sektora instytucji otoczenia biznesu, tworzą nowe miejsca pracy i reinwestują swoje dochody w mieście. Współpraca na wielu poziomach (międzysektorowym, międzygminnym, między samorządem i biznesem) przekłada się na harmonijny rozwój miasta w trzech komplementarnych sferach: gospodar-

czej, społecznej i środowiskowej. Poprawiające się warunki mieszkaniowe oraz rosnąca jakość publicznych i komercyjnych usług lokalnych, w połączeniu z korzystnymi warunkami rynku pracy, stanowią zachętę do osiedlania się nowych mieszkańców, jak również sprzyjają podwyższaniu wskaźnika przyrostu naturalnego i neutralizacji negatywnych tendencji w aspekcie starzenia się społeczeństwa.

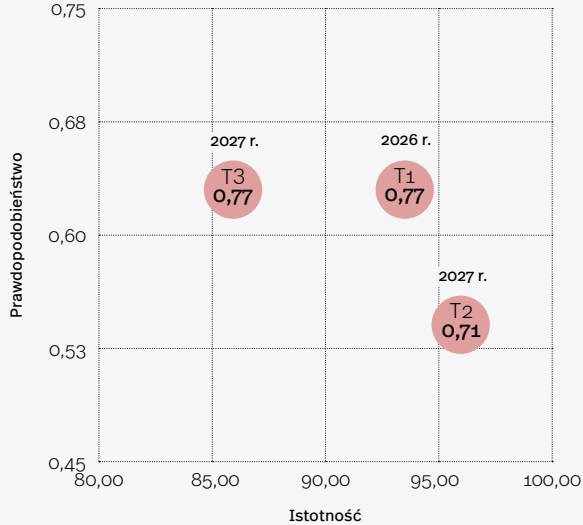
Średnie miasta skupienia S3 stają się pędzącymi lokomotywami rozwoju rynków lokalnych posiadając kompleksową i wysokiej jakości ofertę dla mieszkańców oraz dobre warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej w wybranych sektorach. Tym samym są ważnymi ośrodkami w strukturze osadniczej regionu.

Weryfikację tego scenariusza przeprowadziliśmy na podstawie analizy wyników badań otrzymanych od 23 przedstawicieli miast ze skupienia S3. Tę próbę stanowi 59 proc. miast zbadanych rok wcześniej, co pozwala na wnioskowanie o wszystkich 39 miastach zbadanych poprzednio. Oceniane tezy delfickie dotyczące pożądanego scenariusza rozwoju miast ze skupienia S3, czyli tzw. miast-lokomotyw rozwoju rynków lokalnych, brzmią następująco:

- **T1. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem.**
- **T2. Miasto osiągnie wysoki poziom nakładów inwestycyjnych.**
- **T3. Miasto osiągnie silną pozycję w regionie.**

Spośród tych trzech tez – zdaniem respondentów – największe znaczenie dla rozwoju miast ma teza T2. Miasto osiągnie wysoki poziom nakładów inwestycyjnych. Prawdopodobieństwo jej realizacji jest dość wysokie i wynosi 71 proc., przy czym połowa badanych uważa, że teza ta może się zrealizować się w ich miastach nie wcześniej niż w 2027 r. (mediana). Nieco większym prawdopodobieństwem (77 proc.) charakteryzują się tezy T1 i T3. Teza T1 dotycząca silnej identyfikacji mieszkańców z miastem ma – zdaniem badanych – nieco większe znaczenie dla rozwoju miasta (wskaźnik istotności 93,48 p.) niż teza T3, zgodnie z którą miasto osiągnie silną pozycję w regionie (wskaźnik istotności 85,87 p.). Mediany czasu realizacji tez – dla T1 2026 r., a dla T3 2027 r.

➤ **Wykres 35.** Istotność dla rozwoju miasta, prawdopodobieństwo oraz mediana czasu realizacji tezy delfickich w miastach ze skupienia M3

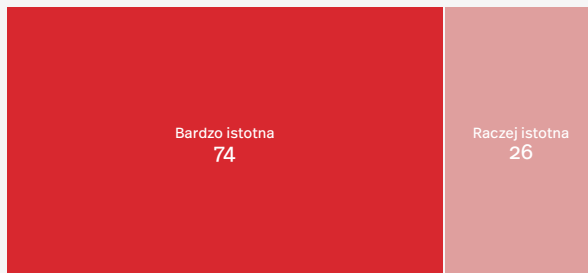
Źródło: opracowanie własne PIE.

Czy mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem?

Teza, iż mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem została uznana przez wszystkich przedstawicieli miast skupienia lokomotyw rozwoju rynku lokalnego za co najmniej istotną, w tym aż przez 3/4 miast – za bardzo istotną (wykres 36).

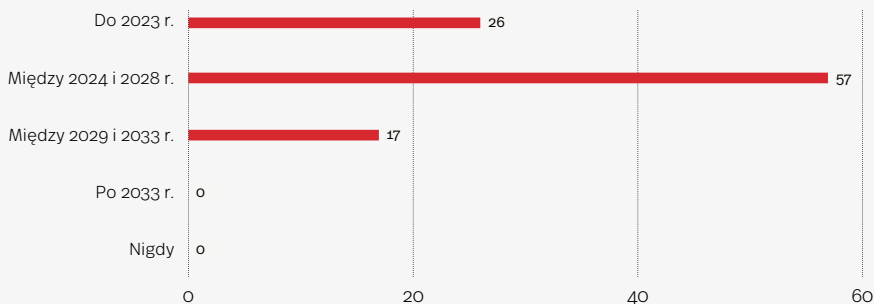
Większość respondentów (57 proc.) sądzi, że realizacja tej tezy jest możliwa między 2024 i 2028 r., przy czym ok. ¼ miast uważa, że ziści się ona już do 2023 r., zaś przedstawiciele co szóstego miasta są zdania, że dopiero między 2029 i 2033 r. (wykres 37).

➤ **Wykres 36.** Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S3 tezy T1. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

» Wykres 37. Czas realizacji tezy T1. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

Czynnikami, które najsilniej będą wpływały na identyfikację mieszkańców z miastem są:

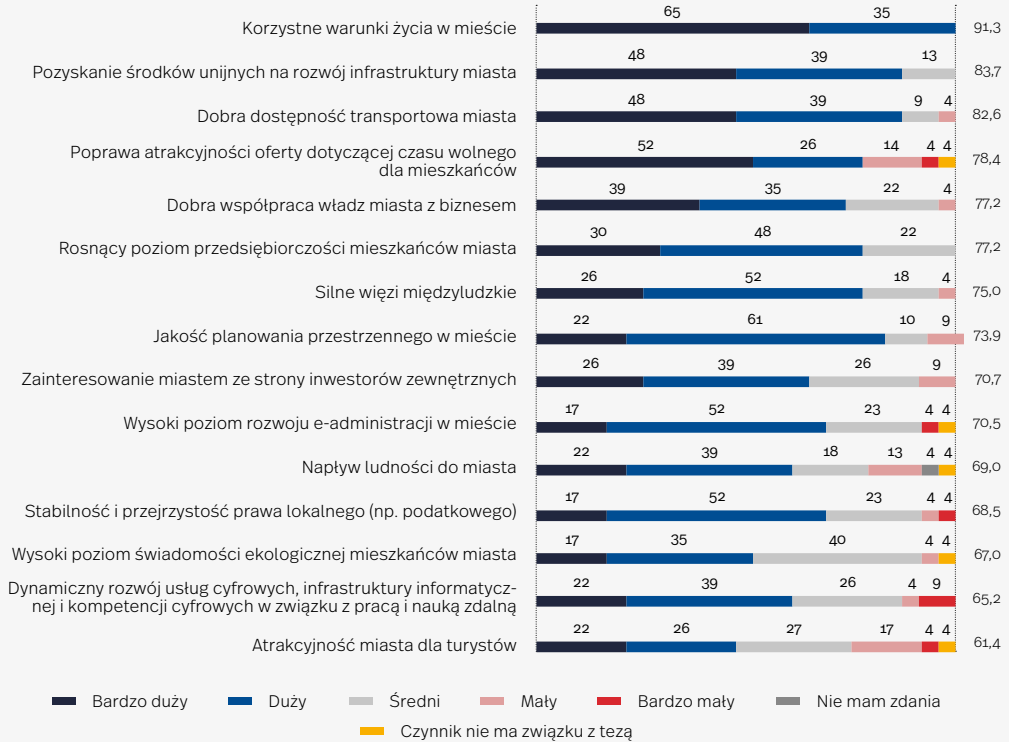
- korzystne warunki życia w mieście (zdaniem 100 proc. respondentów sprzyjają one identyfikacji mieszkańców z miastem w stopniu dużym lub bardzo dużym),
- pozyskanie środków unijnych na rozwój infrastruktury (87 proc.),
- dobra dostępność transportowa (87 proc.),
- poprawa atrakcyjności oferty dotyczącej czasu wolnego dla mieszkańców (78 proc.),
- dobra współpraca władz miasta z biznesem (74 proc.),
- rosnący poziom przedsiębiorczości mieszkańców (78 proc.),
- silne więzi międzyludzkie (78 proc.).

W opinii ankietowanych stopień identyfikacji mieszkańców z miastem w najmniejszym stopniu będzie się wiązał z atrakcyjnością miasta

dla turystów (48 proc. odpowiedzi, iż czynnik ten ma duży lub bardzo duży wpływ), dynamicznym rozwojem usług cyfrowych, infrastruktury informatycznej i kompetencji cyfrowych w związku z pracą i nauką zdalną (61 proc.) oraz wysokim poziomem świadomości ekologicznej mieszkańców miasta (52 proc.).

Należy przy tym zauważyć, że każdy z analizowanych czynników został oceniony przez przedstawicieli miast skupienia S3 jako co najmniej umiarkowanie ważny dla przywiązania mieszkańców do miasta – suma wskazań odpowiedzi „ważny” i „bardzo ważny” wynosiła od 48 proc. dla czynnika „atrakcyjność miasta dla turystów” do 100 proc. dla czynnika „korzystne warunki życia w mieście”. Jednocześnie czynnik „atrakcyjność miasta dla turystów” został uznany przez największy odsetek przedstawicieli miast – co piątego – jako mający małe lub bardzo małe znaczenie dla identyfikacji mieszkańców z miastem.

» Wykres 38. Oceny wpływu czynników na realizację T1. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)

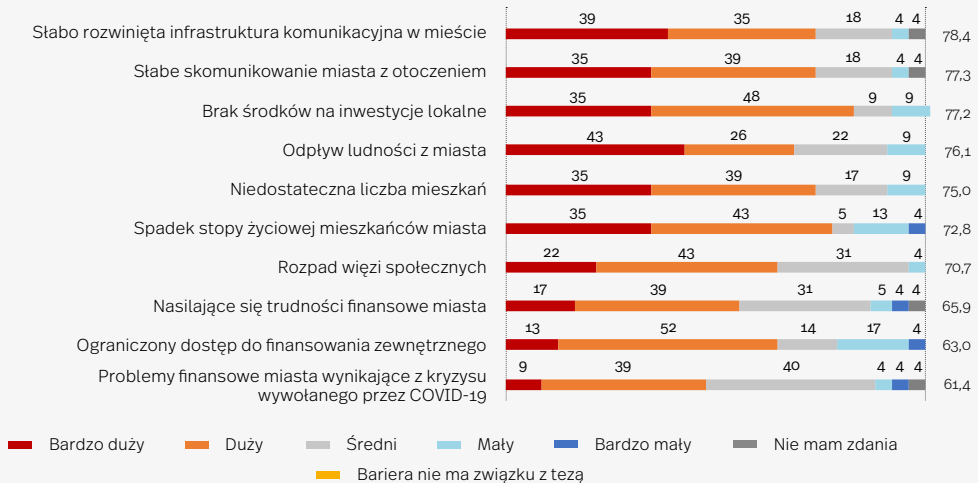
Źródło: opracowanie własne PIE.

Za najważniejsze bariery lub działania utrudniające realizację tezy, według której mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem, przedstawiciele średnich miast-lokomotyw rozwoju rynków lokalnych uznali:

- słabo rozwiniętą infrastrukturę komunikacyjną w mieście (74 proc. głosów za tym, iż jest to duża lub bardzo duża bariera),
- słabe skomunikowanie miasta z otoczeniem (74 proc.),
- brak środków na inwestycje lokalne (83 proc.),
- odpływ ludności z miasta (70 proc.),
- niedostateczną liczbę mieszkań (74 proc.).

W grupie czynników stanowiących w opinii respondentów relatywnie najmniej istotne bariery dla realizacji tezy, iż mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem, znalazły się trzy kwestie związane z finansami miasta. Według ankietowanych najmniejsze trudności w urzeczywistnieniu tej tezy będą wynikały z problemów finansowych będących skutkiem kryzysu wywołanego COVID-19, jak również z ograniczonego dostępu do finansowania miasta oraz ogólnie z nasilających się kłopotów finansowych. Choć te bariery dotyczące finansów samorządowych znajdują się na dole rankingu czynników zmniejszających szansę na przywiązanie mieszkańców do miasta, to jednak otrzymały od 48 proc. aż do 65 proc. głosów, iż stanowią dużą lub bardzo dużą przeszkodę.

Wykres 39. Oceny wpływu barier na realizację tezy T1. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

Podsumowując analizę czynników sprzyjających lub utrudniających identyfikację mieszkańców z miastem w grupie średnich miast skupienia S3 należy zauważyć, że w opinii badanych przywiązanie mieszkańców do miasta będzie zależało głównie od warunków do życia, atrakcyjności miasta jako miejsca do pracy i wypoczynku

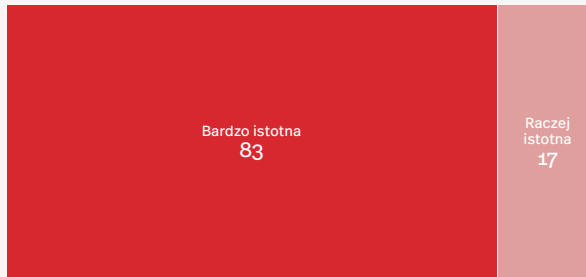
oraz jego skomunikowania zarówno wewnętrznego, jak i zewnętrznego. Osiągnięcie tego celu wymaga dobrej współpracy miasta z biznesem, wspierania przedsiębiorczości, tworzenia dobrych warunków dla silnych więzi międzyludzkich, sprawnie działającej e-administracji oraz wysokiej jakości planowania przestrzennego.

Czy miasta osiągną wysoki poziom nakładów inwestycyjnych?

Przedstawiciele średnich miast skupienia S3 są zgodni co do tego, że dla ich rozwoju bardzo ważne (87 proc. głosów) lub co najmniej ważne

(13 proc.) jest to czy będą zdolne osiągnąć wysoki poziom nakładów inwestycyjnych. Teza ta zyskała największe poparcie wśród respondentów.

➤ **Wykres 40. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S3 tezy T2. Miasto osiągnie wysoki poziom nakładów inwestycyjnych (w proc.)**

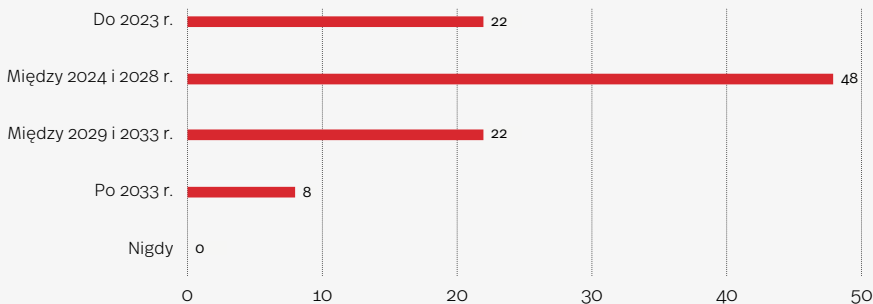

Źródło: opracowanie własne PIE.

Dla osiągnięcia tej zdolności potrzebny jest upływ kilku lat – około połowa respondentów uznała, że będzie to możliwe między 2024 i 2028 r., choć mniej więcej co 5 osoba twierdziła, że będzie

to możliwe w krótszej (do 2023 r.) lub dłuższej perspektywie (między 2029 i 2033 r.). Natomiast 8 proc. ankietowanych uważa, że nastąpi to dopiero po 2033 r.

➤ **Wykres 41. Czas realizacji tezy T2. Miasto osiągnie wysoki poziom nakładów inwestycyjnych (w proc.)**

Źródło: opracowanie własne PIE.

Na szczycie rankingu czynników sprzyjających osiągnięciu wysokiego poziomu nakładów inwestycyjnych znalazły się te odnoszące się do dostępności zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji:

- ➔ pozyskanie środków unijnych na rozwój infrastruktury miasta (96 proc. respondentów uznało je za bardzo ważne lub ważne),

- ➔ zainteresowanie miastem ze strony inwestorów zewnętrznych (100 proc.).

Ponadto respondenci nadali wysokie znaczenie następującym zagadnieniom powiązanym ze zdolnością miast do rozwoju inwestycyjnego:

- ➔ dobra współpraca władz miasta z biznesem (100 proc. głosów, iż jest to czynnik ważny lub bardzo ważny),

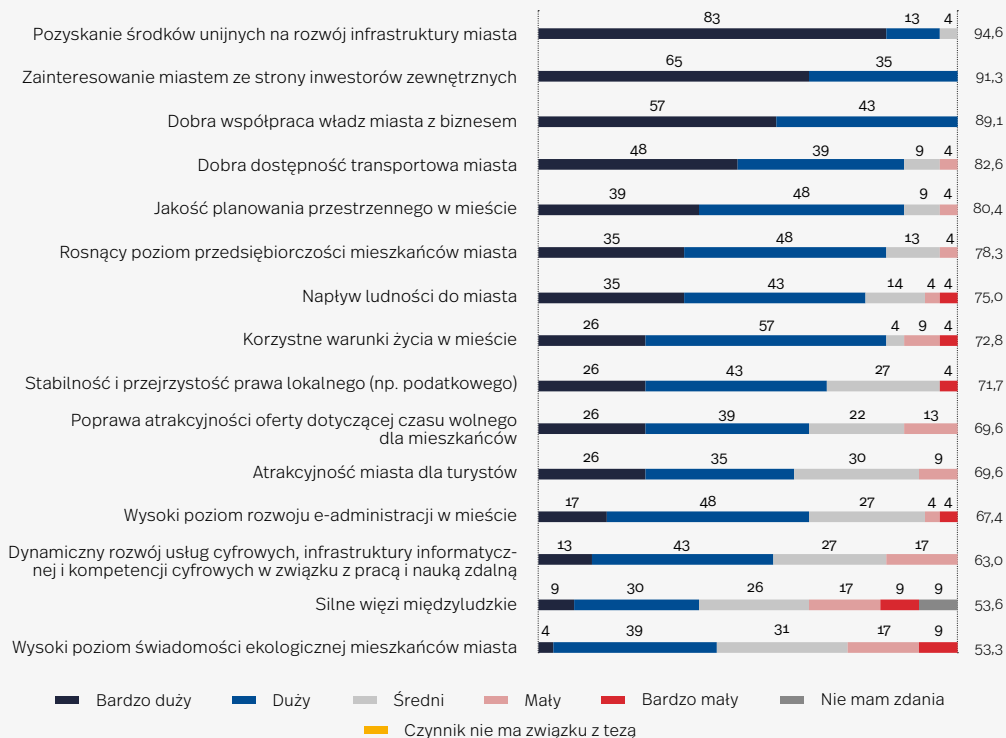
- dobra dostępność transportowa miasta (87 proc.),
- jakość planowania przestrzennego (87 proc.),
- rosnący poziom przedsiębiorczości mieszkańców (83 proc.).

W opinii przedstawicieli miast stanowiących grupę lokomotyw rozwoju rynków lokalnych zdolność tych samorządów do ponoszenia dużych nakładów na inwestycje w najmniejszym stopniu będzie zależała od wysokiego poziomu świadomości ekologicznej mieszkańców (43 proc. głosów za dużym lub bardzo dużym wpływem), silnych więzi międzyludzkich (39 proc.) oraz dynamicznego rozwoju usług cyfrowych, infrastruktury informatycznej i kompe-

tencji cyfrowych w związku z pracą i nauką zdalną (56 proc.).

Należy przy tym zauważyć, że każdy z analizowanych czynników został oceniony przez przedstawicieli miast skupienia S3 jako co najmniej umiarkowanie ważny dla przywiązania mieszkańców do miasta – suma wskazań na odpowiedzi „ważny” i „bardzo ważny” wynosiła od 39 proc. dla czynnika „silne więzi międzyludzkie” do 100 proc. dla czynników „dobra współpraca władz miasta z biznesem” oraz „zainteresowanie miastem ze strony inwestorów zewnętrznych”. W każdym przypadku wskazania za tym, że dany czynnik znacząco wpływa na zdolność inwestycyjną samorządu istotnie przeważały nad głosami, że nie ma on znaczenia.

» **Wykres 42. Oceny wpływu czynników na realizację T2. Miasto osiągnie wysoki poziom nakładów inwestycyjnych (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)**

Źródło: opracowanie własne PIE.

Również po stronie barier lub działań mogących utrudnić realizację tezy, iż miasto osiągnie wysoki poziom nakładów inwestycyjnych, w rankingu ważności przodują zagadnienia związane z dostępnością środków. W ocenie samorządowców najpoważniejszymi przeszkodami mogą być:

- brak środków na inwestycje lokalne (92 proc. respondentów uznało go za dużą lub bardzo dużą barierę),
- ograniczony dostęp do finansowania zewnętrznego (87 proc.),
- nasilające się trudności finansowe miasta (79 proc.).

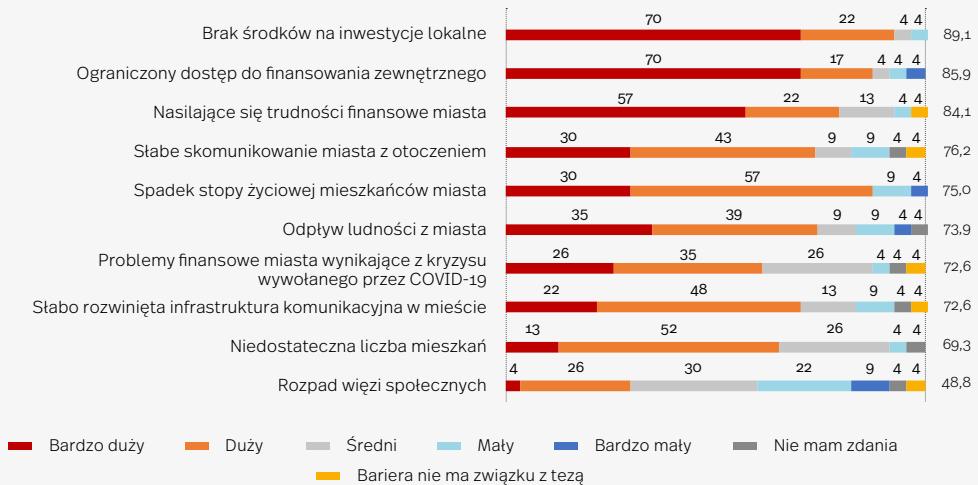
Większość pozostałych czynników uznano za umiarkowanie wysokie bariery ograni-

czające nakłady inwestycyjne w średnich miastach skupienia S3. Do takich czynników zaliczają się:

- słabe skomunikowanie miasta z otoczeniem,
- spadek stopy życiowej mieszkańców miasta,
- odpływ ludności z miasta,
- problemy finansowe miasta wynikające z kryzysu wywołanego przez COVID-19,
- niedostateczna liczba mieszkań.

Jedynie rozpad więzi społecznych spotkał się z dość ambiwalentnymi ocenami: mniej więcej po 1/3 przedstawicieli miast uznało ten czynnik za istotną, umiarkowaną lub nieistotną przeszkodę w tworzeniu zdolności inwestycyjnej miasta.

» Wykres 43. Oceny wpływu barier na realizację tezy T2. Miasto osiągnie wysoki poziom nakładów inwestycyjnych (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

Z powyższej analizy wynika, że w opinii badanych zdolność miast skupienia S3 do rozwoju inwestycyjnego zależy w dużym stopniu od zdolności do pozyskania finansowania zewnętrznego oraz uruchomienia endogennych źródeł rozwoju, w tym

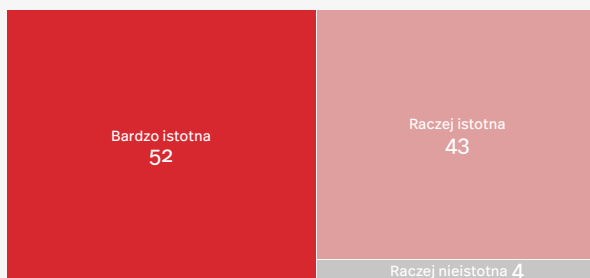
dobrych warunków do inwestycji przez lokalnych przedsiębiorców. To zaś z kolei będzie możliwe do osiągnięcia przy dobrej współpracy władz miasta z biznesem, poprawie dostępności transportowej oraz jakości planowania przestrzennego.

Czy miasta osiągną silną pozycję w regionie?

Z trzech analizowanych tez warunkujących rozwój średnich miast będących lokomotywami rozwoju rynków lokalnych, najmniejsze poparcie – choć nadal bardzo wysokie – zyskała teza T3,

według której miasto osiągnie silną pozycję w regionie. Dla 52 proc. respondentów była ona bardzo istotna, dla 43 proc. istotna, zaś dla 4 proc. raczej nieistotna.

Wykres 44. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S3 tezy T3. Miasto osiągnie silną pozycję w regionie (w proc.)

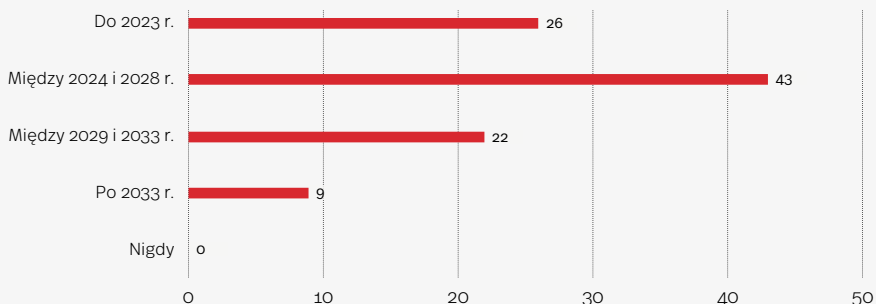

Źródło: opracowanie własne PIE.

Podobnie jak w przypadku tez odnoszących się do przywiązania mieszkańców do miasta oraz nakładów inwestycyjnych, również w odniesieniu do osiągnięcia silnej pozycji w regionie samorządowcy najczęściej (43 proc.) uważają, że potrzeba od 4 do 8 lat (horyzont 2024-2028).

25 proc. ankieterów sądziło, że wystarczy do 3 lat (do 2023 r.), zaś ok. 30 proc., że potrzeba na to co najmniej 8 lat, w tym 9 proc. uznało, że na zbudowanie mocnej pozycji w regionie miasto będzie czekało co najmniej do 2033 r.

Wykres 45. Czas realizacji tezy T3. Miasto osiągnie silną pozycję w regionie (w proc.)

Źródło: opracowanie własne PIE.

Przedstawiciele średnich miast skupienia S3 zgodnie wskazali na 4 kluczowe czynniki, które będą sprzyjały umacnianiu pozycji ich miast w regionie. Są to (malejąco, według kolejności względem wskaźnika Wc):

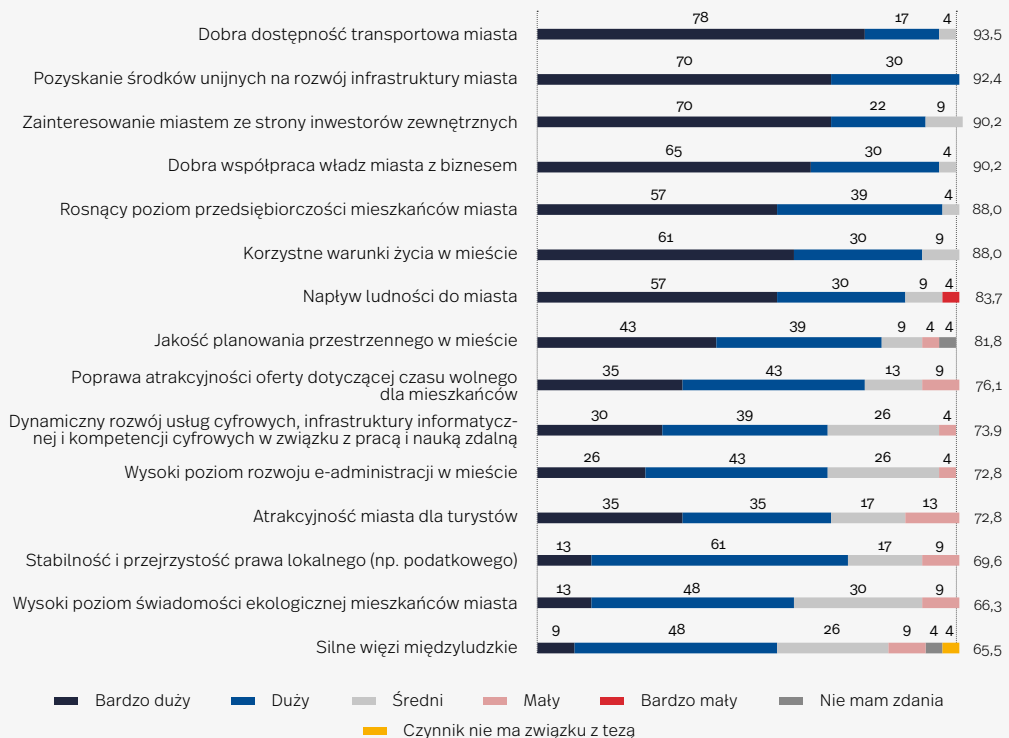
- dobra dostępność transportowa miasta,
- pozyskanie środków unijnych na rozwój infrastruktury,
- zainteresowanie miastem ze strony inwestorów zewnętrznych,
- dobra współpraca władz miasta z biznesem.

Wszystkie te czynniki uzyskały powyżej 90 proc. (92-96 proc.) głosów, iż w dużym lub nawet bardzo dużym stopniu będą się przyczyniały do osiągnięcia przez miasto silnej pozycji w regionie.

Wyraźnie za mniej istotne, choć nadal bardzo znaczące, respondenci uznali:

- silne więzi międzyludzkie (57 proc. odpowiedzi wskazujących, iż jest to czynnik o dużym lub bardzo dużym znaczeniu),
- wysoki poziom świadomości ekologicznej mieszkańców miasta (61 proc.),
- stabilność i przejrzystość prawa lokalnego, np. podatkowego (74 proc.).

» **Wykres 46. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T3. Miasto osiągnie silną pozycję w regionie (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)**

Źródło: opracowanie własne PIE.

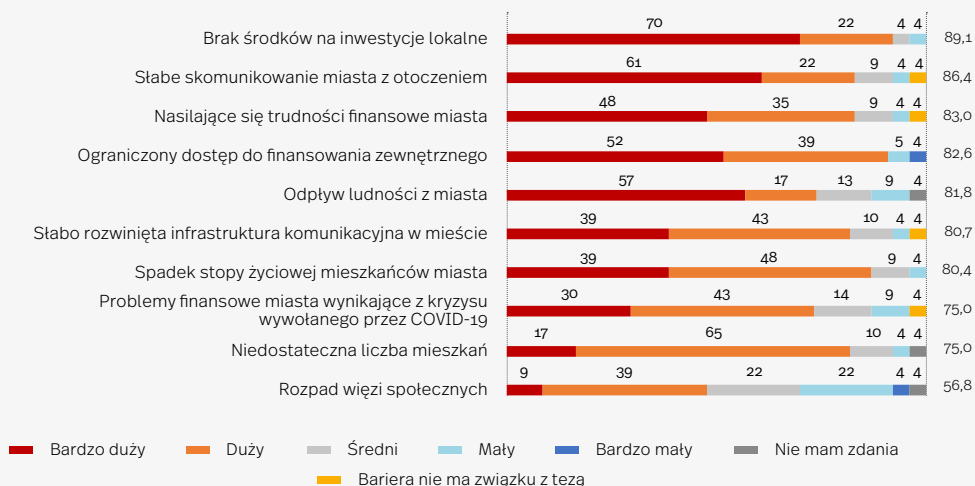
Tym, co w ocenie samorządowców reprezentujących miasta-lokomotywy rozwoju rynków lokalnych może w największym stopniu przeszkodzić w osiągnięciu silnej pozycji w regionie, jest brak środków na inwestycje lokalne (92 proc. wskazań, iż jest to czynnik o dużym lub bardzo dużym znaczeniu) oraz słabe skomunikowanie miasta z otoczeniem (83 proc.). Za bardzo ważne bariery umocnienia pozycji miasta w regionie respondenci uznali także (kolejność malejąca względem wskaźnika Wb):

- nasilające się trudności finansowe miasta (duża lub bardzo duża bariera wg 83 proc. badanych),

- ograniczony dostęp do finansowania zewnętrznego (91 proc.),
- odpływ ludności z miasta (74 proc.),
- słabo rozwinięta infrastruktura komunikacyjna w mieście (83 proc.),
- spadek stopy życiowej mieszkańców (87 proc.).

Czynnikiem, który w najmniejszym stopniu może skutkować ograniczeniem szans miasta na umocnienie swojej pozycji w regionie, jest w opinii ankietowanych rozpad więzi społecznych (48 proc. głosów za tym, że jest to duża lub bardzo duża bariera, 26 proc. – mała lub bardzo mała).

W wykres 47. Oceny wpływu barier na realizację tezy T3. Miasto osiągnie silną pozycję w regionie oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb)

Źródło: opracowanie własne PIE.

Przedstawiciele miast-lokomotyw rozwoju rynków lokalnych uzależniają zatem wzmocnienie pozycji swoich samorządów w regionach od warunków infrastrukturalnych, dostępności środków na rozwój oraz atrakcyjności dla prowadzenia działalności gospodarczej i inwestowania. Jakość planowania prze-

strzennego, warunki do życia i wypoczynku oraz sprawność działania administracji lokalnej zostały uznane za ważne, ale nie kluczowe. Przeszkodą na drodze do wzmocnienia rangi miasta w regionalnej strukturze osadniczej mogą być trudności finansowe oraz niedostateczne skomunikowanie zewnętrzne miasta.

Podsumowując analizę trzech tez można zauważyć, że perspektywy rozwoju średnich miast skupienia S3 w dużym stopniu będą zależały od zdolności tych miast do ponoszenia dużych nakładów na inwestycje, przywiązania mieszkańców oraz wzmocnienia roli w regionie. Czynniki, które w największym stopniu mają sprzyjać urzeczywistnieniu tych tez są:

- pozyskanie środków unijnych na rozwój infrastruktury miasta,

- korzystne warunki życia w mieście,
- dobra współpraca władz miasta z biznesem,
- dobra dostępność transportowa miasta,
- rosnący poziom przedsiębiorczości mieszkańców miasta,
- zainteresowanie miastem ze strony inwestorów zewnętrznych,
- jakość planowania przestrzennego w mieście.

Zweryfikowany scenariusz rozwoju miast

Do aktualizacji najkorzystniejszego scenariusza rozwoju średnich miast skupienia S3, zwanych lokomotywami rozwoju rynków lokalnych, użyto dwóch czynników osiowych, które podlegają bezpośredniemu wpływowi jednostek samorządu terytorialnego a zarazem są zgodne z treścią trzech tez poddanych analizie przez przedstawicieli miast. Tymi czynnikami są:

- poziom nakładów inwestycyjnych w mieście,
- stopień identyfikacji mieszkańców z miastem.

Najbardziej pożądanym scenariuszem, nazwanym „Pędząca lokomotywa”, jest zatem ten, w którym występuje wysoki poziom nakładów inwestycyjnych oraz silna identyfikacja mieszkańców z miastem.

Opis pożądanego scenariusza „Pędząca lokomotywa” (2020 r.)

W tym scenariuszu wysoki poziom nakładów na inwestycje umacnia poczucie identyfikacji mieszkańców z miastem.

Kryzys ekonomiczny spowodowany pandemią COVID-19 nie wpływa znacząco na finanse samorządowe oraz zdolności przedsiębiorstw do realizowania zaplanowanych inwestycji. Negatywne skutki są odczuwalne głównie w okresie 1-3 lat, natomiast po tym czasie miasto wraca na ścieżkę dynamicznego rozwoju.

W reakcji na negatywne skutki pandemii, miasto dokonuje niezbędnych korekt w strategii rozwoju, ale przede wszystkim optymalizuje strukturę wydatków budżetowych, tak aby zachować zdolność do finansowania długofalowych inwestycji w infrastrukturę, oświatę, poprawę warunków mieszkaniowych oraz

komunikację wewnętrzną i zewnętrzną z innymi miastami w regionie. Sytuacja finansowa miasta w średnim okresie pogarsza się, jednak wskutek odpowiedzialnej polityki zadłużeniowej oraz bardzo aktywnego pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania (w tym środków z UE oraz krajowych środków pomocowych i funduszy na rozwój) po kilku latach samorząd uzyskuje wysoką zdolność realizowania inwestycji o dużej łącznej skali nakładów. Pandemia nie ma istotnego wpływu na zdolność miasta do zwiększania dostępności i jakości mieszkań, tylko przejściowo pogarsza sytuację na rynku pracy oraz w kulturze, sporcie i usługach dla ludności, natomiast sprzyja aktywności władzy lokalnej, mieszkańców i przedsiębiorców w sferze budowania solidarnej społeczności lokalnej,

bezpieczeństwa sanitarnego oraz współpracy regionalnej (gospodarczej, edukacyjnej oraz kulturalnej).

Sprawność, z jaką władza lokalna realizuje politykę budżetową zwiększa wiarygodność miasta jako podmiotu o wysokiej skuteczności w tworzeniu bezpiecznych warunków do rozwoju przedsiębiorczości oraz wysokiej jakości życia mieszkańców. Ta percepcja miasta jako posiadającego zdolność do długofalowego planowania oraz prowadzenia racjonalnej gospodarki budżetowej przekłada się w 10-letniej perspektywie na zadowolenie mieszkańców z warunków do pracy, nauki i wypoczynku, a także pozytywnie oddziałuje na nastroje konsumencie, co z kolei prowadzi do wzrostu wydatków konsumpcyjnych. Jest on wspomagany efektem odreagowania po kilku latach „zaciskania pasa” w czasie niepewności i spadku dochodów wskutek pandemii, a także przez silniejszą postawę patriotyzmu lokalnego. Dobre nastroje korelują z otwartością mieszkańców na zmiany oraz stymulują rozwój innych postaw społecznych. Mieszkańcy zakorzeniają się w swoim mieście, dbają o relacje dobrosąsiedzkie, rośnie poziom identyfikowania się z miastem. Ich uwaga jest zwrócona w stronę poprawy jakości środowiska przyrodniczego i społecznego. Coraz częściej angażują się w inicjatywy obywatelskie służące poprawie jakości życia w mieście, a przy tym inwestują w swoje kompetencje i korzystają z coraz szerszej oferty kształcenia ustawicznego. Filarem marki miasta staje się przywiązanie mieszkańców do swojej małej ojczyzny, któremu towarzyszy wzrost partycypacji w zarządzaniu lokalnym oraz chęci zaspokajania potrzeb zawodowych, edukacyjnych, kulturalnych i rekreacyjnych blisko miejsca zamieszkania.

Miasto podejmuje starania na rzecz dobrego klimatu inwestycyjnego oraz dobrych warunków do prowadzenia działalności gospodarczej. Stabilność i przejrzystość prawa lokalnego, wsparta systematycznie postępującą

transformacją cyfrową w urzędzie i rosnącą sprawnością w komunikowaniu się administracji lokalnej z mieszkańcami i przedsiębiorcami, skutkuje coraz wyższym stopniem zakorzenienia się w mieście nie tylko mieszkańców, ale także przedsiębiorców. Sprzyjają temu także przedsięwzięcia samorządowe zorientowane na poprawę ładu przestrzennego oraz wzrost kultury planowania lokalnego, nie tylko w sprawach przestrzennych, ale także innych – polityki lokalnej – oświatowej, transportowej, społecznej i in.

Władze samorządowe kreują i realizują politykę dążącą do zwiększenia rangi miasta w regionie – miasta dostarczającego produktów i usług rynkowych i publicznych oraz będącego ważnym ośrodkiem administracyjnym i centrum przedsiębiorczości w regionie. Wzrost zdolności instytucjonalnych samorządu miejskiego w połączeniu z niższymi kosztami inicjowania i realizacji inwestycji skutkuje wzrostem nakładów publicznych na realizację projektów rozwojowych o znaczeniu strategicznym. Projekty te są nakierowane na hamowanie negatywnych tendencji demograficznych, wzrost konkurencyjności gospodarki lokalnej oraz zapewnienia społecznych i środowiskowych podstaw dla zrównoważonego wzrostu w długim horyzoncie czasowym. Realizowane inwestycje stają się filarem długookresowej wizji kompaktowego miasta średniego.

Miasto przechodzi stopniową transformację do modelu *smart city*, co sprzyja jego rozwojowi gospodarczemu przy jednoczesnej poprawie jakości życia mieszkańców. Miasto podejmuje inwestycje w infrastrukturę niezbędną do wzmocnienia specjalizacji gospodarczej, w duchu strategii miasta inteligentnego. Dokonane z sukcesem inwestycje środków publicznych w rozwój technologii cyfrowych służących mieszkańcom i przedsiębiorcom, w inteligentny transport, e-administrację, ochronę środowiska naturalnego oraz mieszkalnictwo zwiększają atrakcyjność inwestycyjną ośrodka dla funduszy prywatnych. Skutecznie realizowana strategia

inteligentnych specjalizacji oraz wsparcia innowacyjności biznesu skutkuje wzrostem przedsiębiorczości oraz zwiększeniem udziału firm sektora kreatywnego. Przedsiębiorstwa uzyskują wsparcie od dobrze rozwiniętego sektora instytucji otoczenia biznesu, tworzą miejsca pracy i reinwestują swoje dochody w mieście. Współpraca na wielu poziomach (międzysektorowym, międzygminnym, samorządu z biznesem) przekłada się na harmonijny rozwój miasta w trzech komplementarnych sferach: gospodarczej, społecznej i środowiskowej. Poprawiające się warunki mieszkaniowe oraz rosnąca jakość usług lokalnych (tak publicznych, jak i komercyjnych), w połączeniu z korzystnymi warunkami rynku pracy stanowią zachętę do osiedlania się nowych mieszkańców i sprzyjają

podwyższaniu wskaźnika przyrostu naturalnego i neutralizacji negatywnych tendencji w aspekcie starzenia się społeczeństwa.

Średnie miasta skupienia S3 stają się pędzącymi lokomotywami rozwoju rynków lokalnych posiadając kompleksową i wysokiej jakości ofertę dla mieszkańców oraz dobre warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej w wybranych sektorach. Czas pandemii zrewidował niektóre pomysły na inwestycje i spowodował przejściowe trudności ekonomiczne, zwłaszcza dla branż czasu wolnego, jednak w perspektywie 2035 r. pomógł uwolnić wewnętrzne zasoby kreatywności i przedsiębiorczości mieszkańców i przedsiębiorców, zwiększając atrakcyjność miasta do życia i pracy oraz zwiększając rolę miasta w regionie.

Bibliografia

- Agenda 2030 (2015), *Agenda ONZ na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030*, Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych, 21 października 2015 r.,
<https://www.gov.pl/web/rozwoj-praca-technologie/agenda-2030> [dostęp: 15.12.2020].
- Dębrowska, K., Górski, J., Kłosiewicz-Górecka, U., Perto, D., Szymańska, A., Śleszyński, P., Ważniewski, P., Zybortowicz K. (2019), *Scenariusze rozwoju średnich miast*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa.
- KSRR (2019), *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030*, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa, <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego> [dostęp: 8.12.2020].
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* (2017), Ministerstwo Rozwoju, Warszawa.
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu 2030* (2019), Ministerstwo Infrastruktury, Warszawa.

Spis rysunków, tabel i wykresów

- ✎ **Rysunek 1.** Płożenie geograficzne skupień średnich miast. 9
- ✎ **Rysunek 2.** Osie, nazwy scenariuszy rozwoju miast skupienia S1 oraz prawdopodobieństwo realizacji scenariuszy (w proc.) 20
- ✎ **Rysunek 3.** Osie, nazwy scenariuszy rozwoju miast skupienia S2 oraz prawdopodobieństwo realizacji scenariuszy (w proc.) 32
- ✎ **Rysunek 4.** Osie, nazwy scenariuszy rozwoju miast skupienia S3 oraz prawdopodobieństwo realizacji scenariuszy (w proc.) 46

- ✎ **Tabela 1.** Skupienia miast oraz tezy delfickie nawiązujące do scenariuszy rozwoju średnich miast w perspektywie 2035 r. 11

- ✎ **Wykres 1.** Wpływ pandemii COVID-19 na sytuację finansową średnich miast (według skupień, w proc.) 14
- ✎ **Wykres 2.** Wpływ pandemii COVID-19 na sytuację bytową mieszkańców średnich miast (według skupień, w proc.) 15

✎ Wykres 3. Wpływ pandemii COVID-19 na sytuację na lokalnym rynku pracy w średnich miastach (według skupień, w proc.)	15
✎ Wykres 4. Wpływ pandemii COVID-19 na zadłużenie średnich miastach w najbliższym roku (według skupień, w proc.)	16
✎ Wykres 5. Wpływ pandemii COVID-19 na starania średnich miast o zewnętrzne środki pomocowe w najbliższym roku (według skupień, w proc.)	16
✎ Wykres 6. Wpływ pandemii COVID-19 na działania średnich miast związane z kreowaniem wizerunku w najbliższym roku (według skupień, w proc.)	17
✎ Wykres 7. Wpływ pandemii COVID-19 na działania średnich miast pobudzające lokalną przedsiębiorczość w najbliższym roku (według skupień, w proc.)	17
✎ Wykres 8. Wpływ pandemii COVID-19 na działania średnich miast na rzecz poprawy atrakcyjności miasta dla biznesu w najbliższym roku (według skupień, w proc.)	18
✎ Wykres 9. Istotność dla rozwoju miasta, prawdopodobieństwo oraz mediana czasu realizacji tez delfickich w miastach ze skupienia S1	22
✎ Wykres 10. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S1 tezy T1. Nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast (w proc.)	22
✎ Wykres 11. Czas realizacji tezy T1. Nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast (w proc.)	23
✎ Wykres 12. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T1. Nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)	23
✎ Wykres 13. Oceny wpływu barier na realizację tezy T1. Nastąpi intensywny dopływ środków krajowych na promowanie rozwoju małych i średnich miast (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)	24
✎ Wykres 14. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S1 tezy T2. Nastąpi wysoki napływ ludności do miasta (w proc.)	25
✎ Wykres 15. Czas realizacji tezy T2. Nastąpi wysoki napływ ludności do miasta (w proc.)	25
✎ Wykres 16. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T2. Nastąpi wysoki napływ ludności do miasta (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)	26
✎ Wykres 17. Oceny wpływu barier na realizację tezy T2. Nastąpi wysoki napływ ludności do miasta (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)	27
✎ Wykres 18. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S1 tezy T3. Nastąpi rozwój branż będących specjalnością miasta (w proc.)	27
✎ Wykres 19. Czas realizacji tezy T3. Nastąpi rozwój branż będących specjalnością miasta (w proc.)	28
✎ Wykres 20. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T3. Nastąpi rozwój branż będących specjalnością miasta (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)	28
✎ Wykres 21. Oceny wpływu barier na realizację tezy T3. Nastąpi rozwój branż będących specjalnością miasta (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)	29
✎ Wykres 22. Istotność dla rozwoju miasta, prawdopodobieństwo oraz mediana czasu realizacji tez delfickich w miastach ze skupienia S2	35
✎ Wykres 23. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S2 tezy T1. Miasta będą się charakteryzować wysoką przedsiębiorczością mieszkańców (w proc.)	35

✎ Wykres 24. Czas realizacji tezy T1. Miasta będą się charakteryzować wysoką przedsiębiorczością mieszkańców (w proc.)	36
✎ Wykres 25. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T1. Miasta będą się charakteryzować wysoką przedsiębiorczością mieszkańców (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)	37
✎ Wykres 26. Oceny wpływu barier na realizację tezy T1. Miasto będzie się charakteryzować wysoką konkurencyjnością na tle innych miast (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)	38
✎ Wykres 27. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S2 tezy T2. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.)	39
✎ Wykres 28. Czas realizacji tezy T2. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.)	39
✎ Wykres 29. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T2. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)	40
✎ Wykres 30. Oceny wpływu barier na realizację tezy T2. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)	41
✎ Wykres 31. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S2 tezy T3. Dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta (w proc.)	41
✎ Wykres 32. Czas realizacji tezy T3. Dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta (w proc.)	42
✎ Wykres 33. Oceny wpływu czynników na realizację tezy T3. Dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)	43
✎ Wykres 34. Oceny wpływu barier na realizację tezy T3. Dynamiczny rozwój usług stanie się głównym czynnikiem rozwoju miasta (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)	44
✎ Wykres 35. Istotność dla rozwoju miasta, prawdopodobieństwo oraz mediana czasu realizacji tezy delfickich w miastach ze skupienia M3	49
✎ Wykres 36. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S3 tezy T1. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.)	49
✎ Wykres 37. Czas realizacji tezy T1. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.)	50
✎ Wykres 38. Oceny wpływu czynników na realizację T1. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)	51
✎ Wykres 39. Oceny wpływu barier na realizację tezy T1. Mieszkańcy będą silnie identyfikować się z miastem (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)	52
✎ Wykres 40. Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S3 tezy T2. Miasto osiągnie wysoki poziom nakładów inwestycyjnych (w proc.)	53
✎ Wykres 41. Czas realizacji tezy T2. Miasto osiągnie wysoki poziom nakładów inwestycyjnych (w proc.)	53
✎ Wykres 42. Oceny wpływu czynników na realizację T2. Miasto osiągnie wysoki poziom nakładów inwestycyjnych (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)	54

- **Wykres 43.** Oceny wpływu barier na realizację tezy T2. Miasto osiągnie wysoki poziom nakładów inwestycyjnych (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb) (w pkt.)55
- **Wykres 44.** Istotność dla rozwoju miast ze skupienia S3 tezy T3. Miasto osiągnie silną pozycję w regionie (w proc.)56
- **Wykres 45.** Czas realizacji tezy T3. Miasto osiągnie silną pozycję w regionie (w proc.) 56
- **Wykres 46.** Oceny wpływu czynników na realizację tezy T3. Miasto osiągnie silną pozycję w regionie (w proc.) oraz wskaźniki znaczenia czynników (Wc) (w pkt.)57
- **Wykres 47.** Oceny wpływu barier na realizację tezy T3. Miasto osiągnie silną pozycję w regionie oraz wskaźniki znaczenia barier (Wb)58

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

Polski Instytut Ekonomiczny

Polski Instytut Ekonomiczny to publiczny *think tank* gospodarczy, którego historia sięga 1928 roku. Obszary badawcze Polskiego Instytutu Ekonomicznego to przede wszystkim handel zagraniczny, makroekonomia, energetyka i gospodarka cyfrowa oraz analizy strategiczne dotyczące kluczowych obszarów życia społecznego i publicznego Polski. Instytut zajmuje się dostarczaniem analiz i ekspertyz do realizacji Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, a także popularyzacją polskich badań naukowych z zakresu nauk ekonomicznych i społecznych w kraju oraz za granicą.